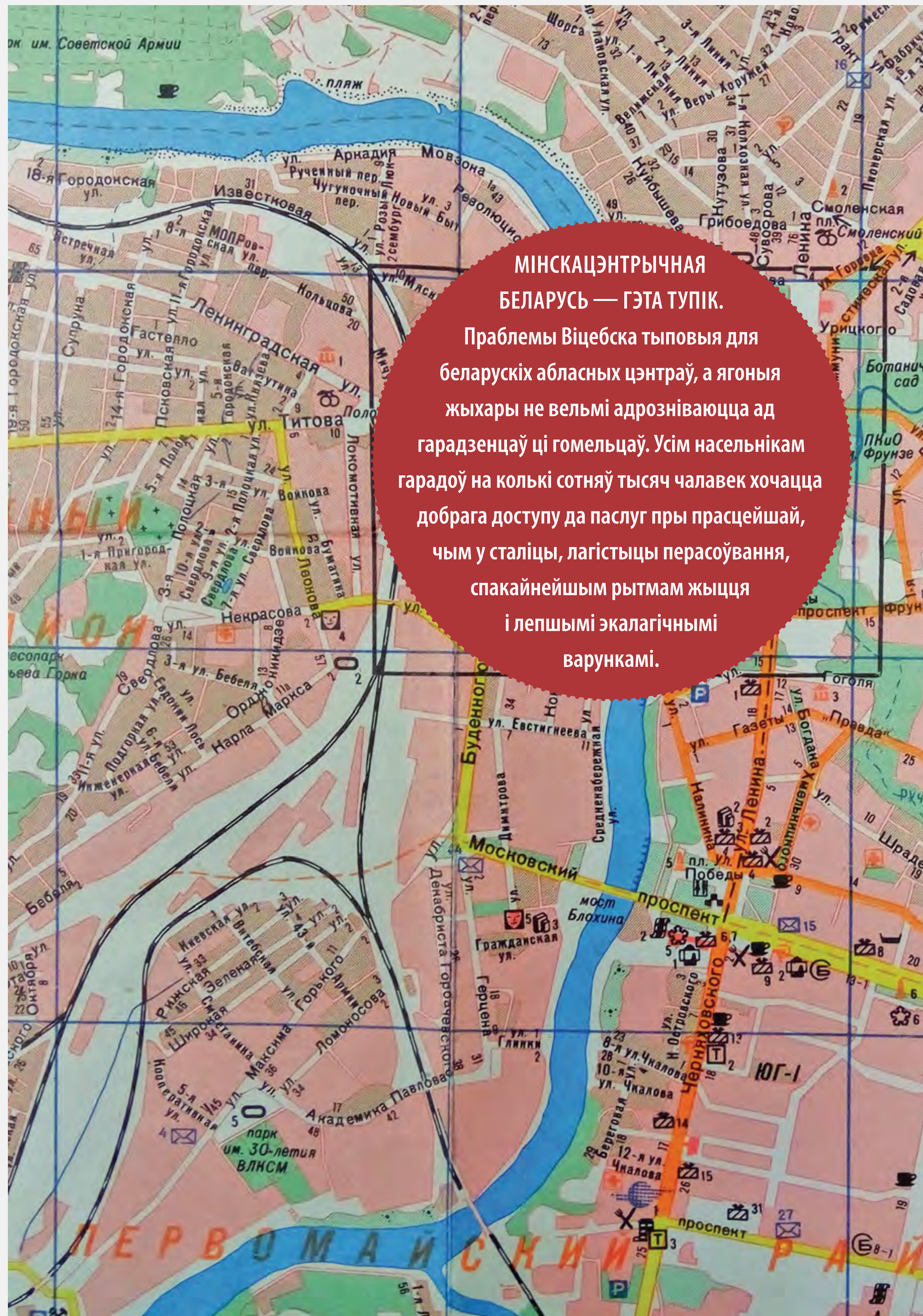
ГОРОДСКИЕ ТАКТИКИ

АЛЬМАНАХ №8 ВІЦЕБСКІ НУМАР

МІНСКАЦЭНТРЫЧНАЯ БЕЛАРУСЬ — ГЭТА ТУПІК. Праблемы Віцебска тыповыя для беларускіх абласных цэнтраў, а ягоныя жыхары не вельмі адрозніваюцца ад гарадзенцаў ці гамельцаў. Усім насельнікам гарадоў на колькі сотняў тысяч чалавек хочацца добрага доступу да паслуг пры працейшай, чым у сталіцы, лагістыцы перасоўвання, спакайнейшым рытмам жыцця і лепшымі экалагічнымі варункамі.

СПРАВА НА СТО ТЫСЯЧ

Сучасныя тэхналогіі вымываюць праблему паслуг. Супермаркет на адлегласці пары прыпынкаў забяспечыць сырам з цвіллю, новую экшан-камеру прывязе кур'ер. На канцэрт Джарэда Лета прыйдзецца ад'ехаць за 300–600 км, але такая падзея знаходзіцца ў рэжыме "раз на год", таму пабавіць час з планшэтам на паліцы купэ ці ў крэсле аўто — не страшная праблема.

/ АЎТАР: РАМАН ВОРАНАЎ /

Гісторык, адміністратар культурніцкіх праектаў.

Абласны горад больш камфортны ў перасоўваннях. Сваё аўто, ровар, маршрутка, трамвай, тралейбус робяць магчымымі ў адзін дзень пяць дзелавых спатканняў, паход у краму і наведванне цырульні. Шмат дасягаецца пешкі. Таму так часта кажуць, што ў Віцебску размытае паняцце цэнтра горада. Мінская сітуацыя, калі для выезда на пікнік у прыгарад трэба аддаць гадзіну-паўтары часу, тут рэдкая з'ява.

Запаволены стыль жыцця ў меншых гарадах — гэта тое, што метрапольныя госці называюць "санлівасцю", а начытаныя прыхільнікі могуць трактаваць, як мэтанакіраваны ***slow living***. Жыццё абласнога цэнтра не суадносіцца ані з першым, ані з другім, і кожны вызначае рытм сам. Але агульная атмасфера відавочная: менш людзей, менш грошай, менш мітусні.

Пытанне чысціні складанае і комплекснае, памеры населенага пункта не заўсёды вызначальныя. Прадпрыемствы Полацка і Наваполацка даюць большую колькасць атмасферных адкідаў, чым заводы ў любым іншым горадзе краіны. З іншага боку, ступень азелянення Мінска значна вышэйшая за ступень азелянення Віцебска, у якім яна не дасягае нават нарматыўных 25 %. Тым не менш экалагічная сітуацыя ў абласным цэнтры мае імідж лепшай, чаму спрыяе букет розных паказчыкаў і справаздач.

* * *

У сусветнай эканоміцы населеным пунктам з колькасцю жыхароў ад ста тысяч аддаецца ўсё больш увагі. У спісах перспектыўных інвестыцый будучыні сярод робататэхнікі, абслугоўвання сталых людзей і рознамаштабнага ***recycling*** сустракаецца і інфраструктура невялікіх гарадоў. Больш сувымернае чалавеку асяроддзе пры адэкватным даходзе вабіць жыхароў. Самым шчаслівым горадам Еўропы ў 2015 г. быў названы статысчыны Ольбург у Даніі. Супольнае насельніцтва Топ-5 у гэтым рэйтынгу меншае за мільён.

У прыгожай карціне тэарэтызаванняў вакол Віцебска найбольш балючым застаецца пытанне "адэкватных даходаў". Па гэтым паказчыку гораду складана чымсьці пахваліцца хоць бы на агульнабеларускім узроўні. У апошні дакрызісны 2013 г. сярэдні налічаны заробак тут быў самы нізкі сярод абласных цэнтраў. Ад мінскага ён быў меншы на цэлую трацціну[1]. Віцебская вобласць таксама не глядзіцца лідарам: у красавіку 2013 г. сярод дзесяці самых бедных раёнаў краіны чатыры знаходзіліся на поўначы. У лістападзе 2014 г. у дзясятку трапілі ўжо шэсць паазерскіх тэрыторый. Сярод самых багатых раёнаў не было ніводнага з Віцебскай вобласці.

Сучасныя ўрбаністы маюць цэлыя каталогі рашэнняў сацыяльна-эканамічных праблем для такіх вось "віцебскаў". Галоўнае, каб на іх імплементацыю мелася воля ў адміністратараў і цярпенне ў мясцовых жыхароў. Для гарадоў без магутнай вытворчасці і пляжна-горнага адпачынку лагічнае выйсце ў развіцці малога і сярэдняга бізнесу, IT-сферы, крэатыўных індустрый. Можа будзе нечаканасцю, але ў Віцебску яно неяк так і рухаецца. За высокія тэхналогіі адказваюць філіі IT-кампаній, якія знайшлі ў горадзе выпускнікоў мясцовых ВНУ і ніжэйшыя выдаткі на іх. Думка пра тое, што зарабляць трэба на творчасці і творчым брэндзе, таксама недзе гуляе па афіцыйных калідорах. У выніку жыхары сустракаюць "Славянскі базар", IFMC, здымачныя групы і пасыл пра "горад мастакоў". Маецца і інтэнцыя дапамагаць інавацыйнаму малому і сярэдняму бізнесу. Інакш навошта арганізоўвалі свабодную эканамічную зону?

У Віцебску недзе лунае ўсведамленне, што вырашаць праблемы горада трэба па-новаму. "Экапраект" рэалізуе доўгую справу пад назвай "Зялёная карта". Творчай супольнасці "Vitebsk4Me" ўсё прасцей узгадняць гарадскія падзеі і фэсты. "Славянскі базар" пачаў лагодней ставіцца да ўдзелу нефармальных ініцыятыў у сваёй праграме. У будынку з самай выгоднай лакацыяй у цэнтры горада гаспадараць не офісныя дэвелаперы, а мастацкі цэнтр Арт-прастора "Талстога, 7". Пяць "Кірмашоў праектаў" ад кампаніі "Будзьма беларусамі!" выбіліся за рамы абмеркаванняў прапаноў. Пасля іх добры тузін ініцыятыў рабіўся ў партнёрстве з

[1] Паводле "Статыстычных штогоднікаў" Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Беларусь (2014).

прыватнымі і грамадскімі арганізацыямі, а таксама з мясцовымі органамі ўлады.

Прыкладаў прагрэсіўнай працы па развіцці горада багата, але ім не схаваць пласты праблем. Зялёныя зоны драбнеюць, для веларуху не створана ўмоў (хоць нядаўнія змены ў ПДР сур'ёзна абмежавалі "свабоду" ровараў), заахвочвання карыстацца грамадскім транспартам, а не асабістым таксама не назіраецца. Для апісання інфраструктурных недахопаў толькі раёна Білева спатрэбіцца асобны абзац. У новым генеральным плане горада бачым не ахайную зялёную зону для пікнікоў пад цяністымі шатамі, а вырублены парк з бетоннымі дарожкамі і гмахам новай царквы пасярэдзіне.

Віцебску, як і любому іншаму абласному цэнтру краіны, ёсць куды рухацца ў вырашэнні праблем. І на заканадаўчым узроўні для гэтага створана нямала інструментаў. Тыя ж грамадскія абмеркаванні могуць быць не рупарам для распаўсюду рашэнняў адміністрацыі, а рэальнай магчымасцю для ўсведамлення, як развіваць горад, сыходзячы з патрэбы шараговага беларуса, а не кан'юнктуры часу ці спантанічнай фантазіі. Бягучы нумар "Гарадскіх тактык" не толькі сабраў меркаванні аб цяжкасцях развіцця Віцебска, але і разглядае шэраг рашэнняў, у тым ліку здзейсненых.

* * *

Дадатковай тэмай гэтага нумара, акрамя таго, што ён "віцебскі", можа стацца фраза "Грамадскасць працуе з горадам". Большасць тэкстаў тут прысвечаныя менавіта тэме ***ўдзелу***, альбо, як цяпер кажуць у падобным кантэксце, — партыцыпацыі. Гэта вельмі розныя па сваёй стылістыцы, падачы і ўцягнутасці аўтараў матэрыялы. Артыкул прафесійнай журналісткі **Вікторыі Дашкевіч** разглядае тры прыклады ініцыятыў, якія звярталіся да гарадской адміністрацыі па справе выкарыстання паркавых тэрыторый. Сітуацыі цікавыя розным характарам узаемадзеяння: супрацьстаянне, ігнараванне і спрыянне. Дадатковым бонусам для нявіцебскіх чытачоў у артыкуле будзе кароткі агляд зялёных зонаў горада з іх апісаннем.

Грамадзяне часта робяць самастойны ўнёсак у развіццё гарадскога асяроддзя, прычым і на ўласную фінансавую рызыку. Цэлы пакет такіх прыкладаў апісаны ў артыкуле, прысвечаным новым публічным прасторам Віцебска. За апошнія два гады яны з'явіліся выбуховападобным кшталтам, і журналістка Кася Васількова склала кароткі даведнік па антыкаварнях і арт-цэнтрах.

Згаданыя ўжо "Кірмашы праектаў" сталі цэнтральнай тэмай агляду ***"Гараджане могуць самі"*** ад **Алеся Замкоўскага**. Сярод іншага ён дэманструе, якое сур'ёзнае заплечча мелі самыя розныя нават "нескладаныя" падзеі і праекты. Напрыклад, для выпадковага гледача турніра па футбольным фрыстайле артыкул адкрые цэлую гісторыю. Як ідэя нараджалася, ацэньвалася і крышталізавалася ў межах "Кірмаша" і ўласна праводзілася ў выглядзе спартовай падзеі.

Кароткі тэкст вядомага віцебскага гісторыка і краязнаўцы **Мікалая Півавара** прысвечаны гістарычнай традыцыі па ўдзеле гараджанаў у жыцці свайго горада — праз рэалізацыю нормаў магдэбургскага права. Хоць, як вынікае з тэксту, самакіраванне не было нечым новым для віцебскіх месцічаў. Яны ў XVI ст. ужо мелі сваё, унікальнае для Вялікага Княства Літоўскага мясцовае права. Таму позняе ўключэнне ў магдэбургію ў 1597 г. стала прыкметай прагрэсіўнасці ўсходняга фарпоста старажытнай дзяржавы, а не яго запаволенага развіцця.

Узаемадзеянне віцяблян з аднаўленымі храмамі ў цэнтры Віцебска сталася тэмай артыкула ***"Восстановленные церкви Витебска: смена парадигмы наследия"***. Яго аўтар — культурны антраполаг і выкладчык Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта **Сцяпан Стурэйка**, PhD. Поўны нечаканых назіранняў тэкст распавядае пра жыццё новай старой архітэктуры і пра тое, як дзякуючы гараджанам яна ператвараецца ў спадчыну.

Тэму нерухомых каштоўнасцяў працягвае матэрыял **Яўгена Калбовіча** — архітэктара, навуковага кіраўніка гістарычнага цэнтра Віцебска. Аўтар публікуе вынікі ўласнай шматгадовай працы па рэстаўрацыі індустрыйнага помніка ў цэнтры Віцебска. Малавядомы комплекс мануфактуры Браніслава Лісоўскага абмежаваны для доступу. Цяпер дзякуючы змешчаным тут навуковым каментарам і багатай фотасправаздачы знаходкі і дасягненні рэстаўратараў даступны шырокаму колу цікаўных.

Закрывае блок каляархітэктурных тэкстаў праца **Марыі Русак** — магістранткі Каралеўскага тэхналагічнага ўніверсітэта ў Швецыі. Аўтарка ўздымае праблему панэльнай аднастайнасці ў жыллёвым планаванні і будаўніцтве Віцебска. Тэкст утрымлівае шэраг парадаў па пераадоленні цяжкай спадчыны савецкага тыповага будаўніцтва, шукае выйсце не ў тэхналагічных, а ў адміністрацыйных ператварэннях. Матэрыял таксама цікавы спасылкамі на шведскі досвед.

Тэкст ***"Турысцкі экспарт Віцебска: усход і захад"*** разглядае экскурсійныя тэмы, якія дапамогуць узмацніць працу з цяперашняй кліенцкай плынню з Расійскай Федэрацыі. Другая частка артыкула аналізуе моцныя бакі Віцебска, якія гораду варта развіваць для працы з гасцямі з іншых краін, каб дыверсіфікаваць наш рынак экскурсійных паслуг. Аўтар артыкула **Аляксандр Мінін** — дырэктар турфірмы і практыкуючы гід-міжнароднік, які шмат гадоў працуе з тургрупамі розных краін.

Пошукам прывабных вобразаў Віцебска займаўся і малады краязнаўца **Станіслаў Валуй**. Яго артыкул ***"Брэнд-сёрфінг"*** прысвечаны цікавосткам, на якія не звяртаюць вялікай увагі, але папулярызацыя якіх у перспектыве можа фармаваць новы імідж Віцебска, прыцягальны для турыстаў і моладзі ●

ВОССТАНОВЛЕННЫЕ ЦЕРКВИ ВИТЕБСКА

СМЕНА ПАРАДИГМЫ НАСЛЕДИЯ

/ АВТОР: СТЕПАН СТУРЕЙКО, PhD /

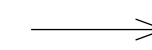
Культурный антрополог, преподаватель Европейского гуманитарного университета.

Охватившая после распада СССР Витебск тяга к восстановлению разрушенных церквей воистину уникальна для Беларуси и является любопытнейшим, еще не до конца отрефлексированным феноменом. Идея, которую я попытаюсь проиллюстрировать, в том, что восстановленные витебские храмы — не памятники.

Описывать и анализировать их необходимо совершенно с другой — социологической —точки зрения. Тогда Витебск из города с новоделами превращается в портал, подключающий нас к планетарной дискуссии о смыслах и перспективах всей индустрии наследия.

Но прежде оценим масштаб. История эта началась не с перестроечной волны возрождения, а, как на мой вкус, в мракобесном 1961 г., когда Беларусь лишилась массы прекрасных церквей и костелов. В конце того года Совет Министров БССР принял решение взять под охрану руины Благовещенской церкви XII в. Сама церковь, пережившая все войны, была взорвана лишь месяцем ранее. Так маятник наследия оттолкнулся от крайней точки отрицания и медленно пошел в противоположную сторону.

Витебск. На переднем плане костел святого Иосифа. Фото 1942-1943 гг.

СОВЕТУЕТ ЧИТАТЬ:

Gregory Ashworth. From History to Heritage – from Heritage to Identity. In Search of Concepts and Models // Building a New Heritage. Tourism, Culture and Identity in the New Europe (ed. by G. J. Ashworth and P. J. Larhkam). – London: Routledge, 1994. – P. 13–30.

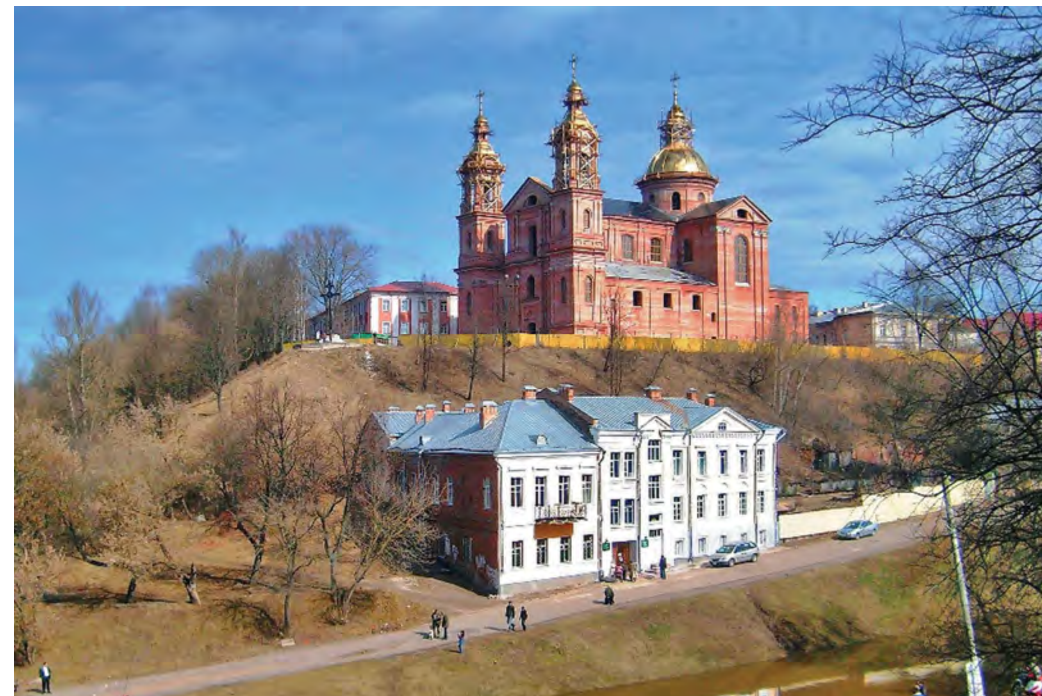
Laurajane Smith. Uses of Heritage. Routledge, 2006. 369 p.

Rodney Harrison. Heritage. Critical Approaches. Routledge, 2013. 289 p.

ARCHE, 4-2014. Тэма нумару: "Архітэктурная спадчына: гісторыя разбурэнняў і рэканструкцый".

Рыночная площадь в 1999 г. еще без привычной Воскресенской церкви. Фото Елены Дурихиной.

Законсервированные руины Благовещенской церкви, 1980-е гг. Фото: slogan-gray.livejournal.com

Менее чем через 30 лет витебская общественность уже вовсю требовала восстановления совершенно живой в воспоминаниях витеблян церкви. Акция эта стала символом возвращения к вере и искупления вины за советское затмение. Храм освятили в октябре 1998 г. Над проектом работали известные реставраторы и историки. Получилось хотя местами и спорно, но вполне в духе реставрационных хартий. Восстановление было широко одобрено и признано достойным повторения.

Следующим проектом стала Воскресенская церковь, взорванная в январе 1936 г. На момент начала строительных работ в 2001 г. ее могли помнить лишь горожане в возрасте 75+. Участок отобрали у униатской общины, оплатившей к тому времени проектную документацию, и передали православным. При восстановлении пришлось почти полностью разобрать старый аутентичный фундамент. Один из газетных заголовков того времени красноречиво констатировал: "Воскресенка уже не воскреснет, хотя и будет построена". Церковь освятили в 2009 г. и повесили у входа табличку: "Восстановлена по инициативе первого президента Республики Беларусь".

Параллельно с этим проектом начались работы по восстановлению громадного Успенского собора, взорванного также в 1936 г. Для очистки территории в 1998 г. был снесен целый цех работающего до сих пор (правда, по другому адресу) завода заточных станков. Наследие потеснило промышленность! Храм освятили в 2011 г. Но маятник наследия продолжает движение, все больше отдаляясь от золотой середины. В конце 2015 г. Министерство культуры согласилось на восстановление костела Св. Антония. Из-за того что восстановление требует сужения проезжей части в центре города, скорее всего, храм будет перенесен. Получается, место не так важно?.. Апофеозом стало объявление намерения возвести в Витебске никогда не существовавший там полоцкий (!) Софийский собор, каким он был в XI в. Притом не известно точно, как он выглядел! Место предполагаемого строительства в Парке партизанской славы освятили в 2014 г. Во всех пресс-материалах сквозит риторика восстановления утраченного. Итого, если сложится, в центре Витебска скоро будут "восстановлены" четвертый и пятый храмы.

Но пока посмотрим на первые три. Они не являются памятниками!

Во-первых, это новые здания, построенные из современных материалов. Если под исторической ценностью понимать способность объекта давать нам информацию о прошлом, то и этим свойством данные здания не обладают.
Во-вторых, говорить о научной реставрации, учитывая масштаб восстановления, также не приходится. Имело место либо воспроизводство известного по рисункам и фотографиям, либо открытое фантазирование.
В-третьих, международные хартии и все эксперты по охране памятников не одобряют восстановление в таком объеме, ведь если так легко вернуть утраченное, зачем охранять аутентику? Она попросту девальвируется! Но если всё это "исторический Диснейленд" и не имеет отношения к памятникам, почему витебляне так искренне рады, а все церкви уже внесены в государственный список историко-культурных ценностей?

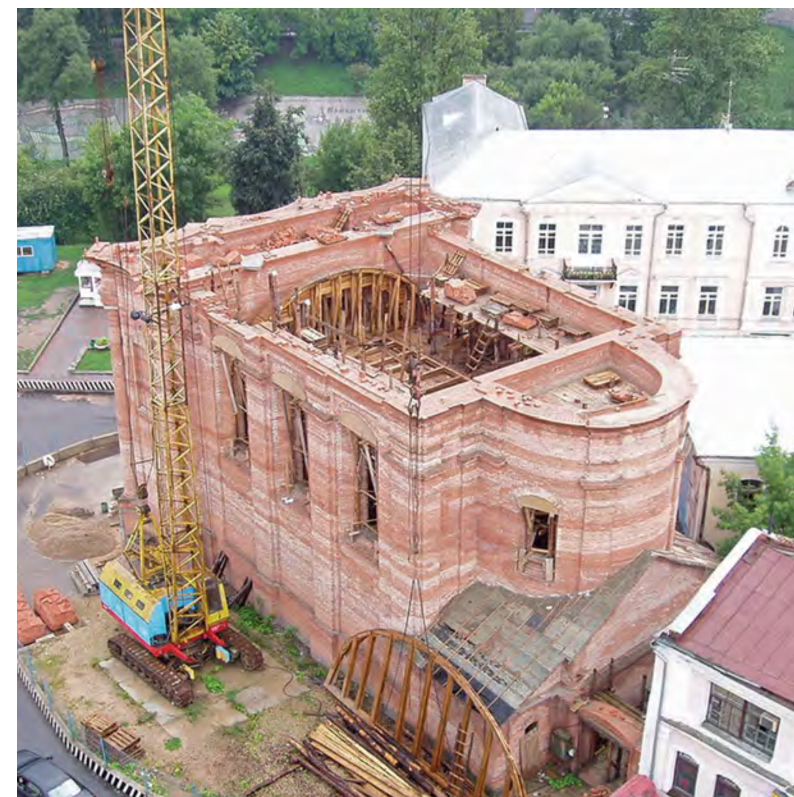
Потому что это наследие. Мерки традиционной теории охраны и реставрации к нему не применимы. И вообще эта теория умирает.

Строительство Успенского собора. Фото: Юрий Шепелев

Реконструкция Воскресенской (Рыночной) церкви. Фото: www.oldcolor.livejournal.com

Число примеров обхождения с историческими объектами, не вписывающихся в представления экспертов-реставраторов о добре и зле, в настоящее время достигло такой величины, что впору констатировать бессилие устанавливаемых десятилетиями "правил игры".

Сегодня нет пределов восстановлению. Мы можем отстроить заново Минскую ратушу, Дворец правителей в Вильнюсе или даже целый исторический центр Франкфурта-на-Майне (происходит прямо сейчас!). Можем делать полуфантазии на тему "каким оно могло быть", как в Гданьске, Вроцлаве и Иерусалиме (где так обманчива старина еврейского квартала старого города); можем "переносить" исторические объекты в более удобное место, как деревянную синагогу из белорусской Волпы — в развлекательный парк в польском Билгорае; можем "дублировать" приглянувшиеся объекты, как это делают китайцы, скопировавшие целую занесенную с список ЮНЕСКО австрийскую деревню Гальштат в масштабе 1:1 и отдельные достопримечательности Парижа (Эйфелева башня и мост Александра III), Лондона (Тауэрский мост) и т. д. Можем пойти еще дальше и "возродить" никогда не существовавшие "памятники", такие как ратуша польского Старого Сонча, построенная в этнографическом музее в Новом Сонче.

И вот уже видим наши витебские объекты вписаными в мировые тенденции начала XXI в. Нам необходима новая объяснительная теория, посредством которой мы могли бы оценивать и описывать происходящее. И она уже зарождается в работах голландца Грегори Ашворда, британки Лаураян Смит, поляка Кшиштофа Ковальского, американца Родни Харрисона, француза Доминика Пуло и многих других, пришедших к изучению наследия не столько из истории и искусствоведения, сколько из социологии и культурной антропологии. То, что они предлагают, — своеобразный коммуникативный поворот и целое направление гуманитаристики heritage studies, описывающее не строгие рамки охраны и реставрации, а живые отношения сообществ с актуализированным наследием.

В чем смысловой сдвиг и какие перспективы открывают новые идеи?

1. Наследие больше чем материальный объект. Древность, уникальность, аутентичность хотя и являются важными факторами, ни один из них не определяющий пока объект не обретает общественной ценности. Вообще, материальные характеристики объектов не очень важны. Наследием может стать уродливое индустриальное здание, концлагерь или объект, не имеющий эстетики. Всемирным наследием стала геодезическая дуга Струве! Наследие – это сплав материального и нематериального. Не может культурный ландшафт охраняться в отрыве от населяющей его культуры. Любая традиция без интерпретации остается механическим повторением, а груда камней – камнями.

Какие же культурные практики представлены в витебских церквях и ими самими? Как восстановление повлияло на культурные, социальные, экономические процессы в городе? Достаточно ли делается для реализации потенциала этих объектов?

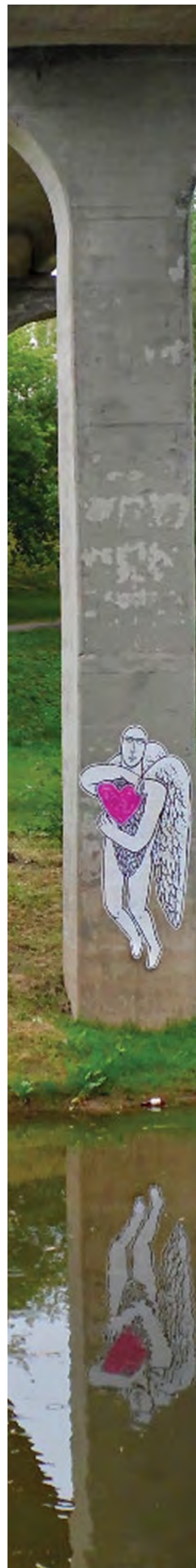
2. Наследие не тождественно истории. У теоретика наследия Дэвида Лоуэнталя есть замечательная книга "Прошлое – чужая страна". Один из анализируемых сюжетов там – стремление людей к романтизации прошлого и попытки соответствовать образцам поведения из других времен без понимания, что на самом деле представление об этой чужой стране – лишь наши автопроекции, имеющие мало общего с исторической правдой.

Наследие – жертва стремления историков выстраивать хронологические последовательности. Чтобы исправить это, история наследия должна преподноситься не как череда перестроек объекта, но как история отношений вокруг него, и даже более точно – история борьбы за контроль над смыслами, несомыми наследием обществу.

Как Витебск, восстанавливая церкви, представляет свое прошлое? Где он в этом представлении точен, а где фальшивит? Как сбалансировать образ прошлого, не теряя его увлекательности?

3. Наследие всегда чье-то. Ничто не может быть вашим, если вы сами его не присваиваете. Для этого наследие должно опираться на текущий культурный уровень потребителей. Только так продукт может адекватно восприниматься и читаемое превращается в понимаемое.

Наследие может генерировать вокруг себя гораздо большее количество сообществ, чем кажется: более 100 категорий заинтересованных сообществ в большом городе. Вообще, в Западной Европе в отличие от Восточной и даже Центральной большинство исторических памятников находятся в частной собственности, что определяет иную структуру общественных взаимоотношений вокруг них.

Интересы каких сообществ реализованы при восстановлении витебских церквей? А кто, наоборот, чувствует себя исключенным? Делается ли все, чтобы сообщества присваивали объекты бесконфликтно?

4. Ядро наследия – послание, связанное с настоящим и будущем. Наследие может быть представлено как культурно обусловленная коммуникативная практика и способ сопричастности истории. Но наследие – не обязательно о прошлом. Сообщества используют свою ретроспективную память и представления о нем для формирования образа будущего. Поэтому наследие – модель для реальности.

Наследие может считаться коллективно переживаемой иллюзией, точкой относительного согласия во времени и пространстве. В этом, кстати, заключается постоянная необходимость показа, демонстрации его туристам и горожанам. Желание показа – не что иное, нежели замаскированное намерение трансляции. И, значит, настоящий смысл знакомства с памятником не в том, чтобы узнать что-то, а в том, чтобы стать кем-то.

К какому настоящему и будущему призывают нас витебские храмы? Все ли нас устраивает в этом образе? Как правильно управлять городской идентичностью?

5. Наследие всегда динамично. Наследие кажется нам самым стабильным элементом культуры. Это не так. Нельзя до конца изучить памятник, полностью сохранить и окончательно интерпретировать его.

Наследие, с которым мы имеем дело сегодня, уже прошло сквозь сито селекций. Мы продолжаем выбирать из доставшегося. Взгляд потомков на исторические остатки, столь оберегаемые нами, обязательно изменится (ведь и мы оцениваем их не так, как деды). У городского пространства все время появляются новые смыслы и новые послания. Наследие вообще может быть деактуализировано.

Что произойдет с городским пространством Витебска через 10–40–70 лет, и каково будет в нем место этих церквей? Какие культурные и политические угрозы могут возникнуть?

* * *

Таково поле открываемых проблем, стоит лишь сменить угол зрения на давно известные всем объекты. Ни больше, ни меньше! Пока мы в Витебске и в Беларуси в целом не начнем предметные исследования в поле социальных наук, пока не откажемся от репродуцирования старых шаблонов и мифов, пока не начнем рефлексию исходя из новой парадигмы наследия, до тех пор конструкция исторического центра будет оставаться в области неосознанного, манипулятивного или хаотично управляемого и уж точно не способствующего выстраиванию открытого города ●

ЗЕЛЕНЫЕ ЗОНЫ ВИТЕБСКА

ДРУЖЕСТВЕННЫЕ, УХОЖЕННЫЕ, ВОСТРЕБОВАННЫЕ

/ АВТОР: ВИКТОРИЯ ДАШКЕВИЧ /

Журналистка, г. Витебск.

Городские зеленые зоны не появляются из ниоткуда и не исчезают в никуда. Площади парков, скверов, зеленых бульваров просчитываются согласно с градостроительными нормами. Их зонирование находит отражение в Генеральном плане застройки города.

Генплан Витебска до 2025 г. среди прочего предполагает внимание и к "зеленым легким". Согласно документу, на основе пойм рек Двина, Витьба, Лучеса и ручьев Дунай и Гапеев должен сформироваться "зеленый каркас". Масштабное благоустройство запланировано для Юрьевой горки и зоопарка по Московскому проспекту.

На сегодня зонами отдыха, парками и скверами в Витебске названо более 10 объектов. Но известны и востребованы они не в равной степени. Среди них немало мест общегородского значения, есть те, которые пользуются спросом в основном у жителей того или иного района. И это далеко не всегда зависит от местоположения зеленой зоны. На популярность парка или сквера влияет ряд причин: развитие инфраструктуры и способов организации досуга, регулярность и масштаб проводимых городских мероприятий, наличие / отсутствие точек общественного питания, их режим работы и ассортимент.

СЮДА ПРИХОДЯТ С ДЕТЬМИ

Немаловажную роль в популярности зон отдыха играет их ориентированность на те или иные слои населения. Складывается впечатление, что в Витебске большинство посетителей парков –

Фото: darriuss.livejournal.com

Площадка возле фонтана в Парке имени Фрунзе. Фото: Дмитрий Лось

это пожилые люди или семьи с детьми. Детский отдых предполагает наличие детских развлечений (карусели, батуты, прокат инвентаря). На него в Витебске ориентированы две зеленые зоны: парк имени Советской армии (Мазурино) и парк Победителей.

Парк Советской армии – единственное место в городе, где сохранились стационарные аттракционы. Зона отдыха обширна, она представляет собой лесную местность, которая раскинулась на берегу Двины. В то же время парк Советской армии не является самым популярным местом отдыха у горожан. Причина этого, скорее всего, в том, что добираться без личного транспорта до зоны отдыха Мазурино не удобно.

Дело в том, что сразу за парком начинается район Улановичи. На сегодня его основная застройка – дачные домики и садовые участки. В теплое время года автобусы этого направления постоянно переполнены, едва справляются с перевозкой дачников. Естественно, ехать в таком транспорте на отдых с семьей не комфортно. Есть возможность добраться до Мазурино на экскурсионном теплоходе от площади Победы. Но, учитывая цену билета на такие поездки, витебляне в большинстве своем не считают возможным совершать их постоянно. К тому же навигация в границах города сильно зависит от уровня воды в Двине. Из-за пересохшей реки в 2015 г. теплоходы большую часть времени простаивали.

Недорогим решением проблемы трансфера к этому району могла бы стать, например, велосипедная дорожка от Смоленского рынка до Мазурино и далее до дачного поселка Улановичи. Массовое движение горожан в этом направлении как раз совпадает с теплой порой, когда целые семьи пересаживаются на двухколесный транспорт.

Парк имени Советской армии является структурным подразделением государственного учреждения "Центр культуры "Витебск". Благодаря этому здесь проводятся мероприятия центра: Масленица, жеребьевка детского конкурса фестиваля искусств "Славянский базар в Витебске" и др. В такие дни организуется выездная торговля, а посетителей в парке больше, чем обычно. В 2010 г. на территории парка имени Советской армии был проведен фестиваль исторической реконструкции по периоду раннего Средневековья (организатором выступил клуб исторической реконструкции "Варгенторн"). В 2015 г. в парке возродили "Свята ветру" — витебский праздник воздушных змеев из 1990-х гг. Подобные мероприятия являются чем-то новым для горожан и вызывают большой интерес, но регулярности их проведения, к сожалению, не наблюдается.

Парк Победителей расположен вдоль улицы Калинина рядом с площадью Победы также на берегу Двины. Добираться сюда намного легче, но соседство с главными городскими магистралями и сравнительно небольшое число зеленых насаждений делают парк менее привлекательным в экологическом плане по сравнению с парком имени Советской армии. Здесь установлены аттракционы, батуты и бассейны, которые демонтируются на зиму. Существовал проект установки колеса обозрения, однако он так и не был реализован. Не совсем "детской" особенностью парка остается тесное соседство детских аттракционов с многочисленными палатками, в ассортименте которых есть спиртные напитки.

Семейный и активный досуг

Зеленая зона в районе моста Юбилейный ориентирована на семейно-спортивный отдых. Пойма реки Витьбы была расчищена и облагорожена

Юрьева горка. Фото: Дмитрий Лось

сравнительно недавно – в первом десятилетии 2000-х. До этого местность была неухоженная, береговая линия нечеткая, засаженная стихийно разросшимся кустарником, река загрязнена. И в то же время зеленая зона пользовалась большой популярностью у любителей лыжных прогулок, природный ландшафт привлекал сюда детей с санками. Это, а также соседство с Центральным спортивным комплексом определило главную ориентацию зоны. Асфальтовая дорожка удобна для велосипедистов и роллеров, зимой вдоль реки проложена лыжня. В зеленой зоне организованы прокат спортивного инвентаря и выездная торговля. Семьи с детьми сюда привлекает лодочная станция, где можно взять напрокат катамараны и лодки, покормить городских уток.

Еще один старейший парк города – парк имени Фрунзе, расположенный в самом центре города. Многие витебляне помнят, что до 1980-х гг. на территории зеленой зоны работали аттракционы, существовали большие загоны с оленями. На сегодня все развлечения демонтированы, отпала необходимость в выездной торговле и иной инфраструктуре. Властями города предпринималась попытка расширить и углубить русло Витьбы, которая протекает через парк, чтобы организовать прокат лодок и катамаранов. Но она не увенчалась успехом: в летнюю засуху река мелеет.

Самая активная зона парка находится рядом с площадью Свободы. Возле фонтана традиционно собираются пенсионеры, чтобы потанцевать под гармонь. Эта стихийная точка сбора существует уже многие десятилетия, туда съезжаются пожилые люди со всех районов города, а танцы проходят вечерами с ранней весны до поздней осени. Через речку от этого места выставляются сезонные аттракционы.

В Парке железнодорожников. Фото: Дмитрий Лось

Парки для местных жителей

Недалеко от центра города находится лесопарк площадью около 22 гектаров – зеленая зона Юрьева горка. Свое название лесопарк получил благодаря Георгиевской (Юрьевской) православной церкви, которая находилась здесь до войны. Кроме освященного источника с купелью на Юрьевой горке нет никаких объектов и инфраструктуры: отсутствуют торговля, система пешеходных дорожек, урны. Лесопарк используют для стихийного отдыха жители близлежащих домов и частной застройки на самой Юрьевой горке.

Популярностью у населения района пользуется парк Железнодорожников: там проходят спортивные мероприятия, есть водоем, скамейки и качели. Парк 30-летия ВЛКСМ – малоухоженная территория, где сохранилось несколько разбитых парковых скульптур и пришедшие в негодность турники. Главная аллея парка ведет к популярному у жителей района пляжу на реке Западная Двина. Парк Партизанской славы расположен в центре города, в парке есть скамейки, урны, асфальтированные дорожки, торговые палатки. Здесь же находится памятник Владимиру Короткевичу и музей Миная Шмырёва, скульптурная композиция "Дети войны", городская и областная доски почета. Эта территория в первую очередь востребована местными жителями для отдыха и выгула собак. Не широкая популярность парка среди остальных горожан обусловлена, скорее всего, тем, что зоны городской активности сместились в другой район.

Для прогулок горожане используют и Ботанический сад ВГУ имени П. М. Машерова, где на четырех гектарах представлено более двух тысяч растений. Также место чрезвычайно популярно для проведения свадебных церемоний и фотосессий.

НЕ СОВСЕМ ПАРКИ

Есть в Витебске место, которое в официальных перечнях зеленых зон тоже называют парком, – парк Тысячелетия Витебска. Это – площадка, расположенная за Ледовым дворцом. На территории самого "нелогичного" в городе парка практически нет деревьев – они здесь не приживаются из-за особенностей почвы, отсутствуют скамейки, урны и регулярные пешеходные дорожки, а в пруду запрещено купаться.

Витебский зоопарк – еще одно популярное место для семейного отдыха. Почему речь о нем идет в самом конце обзора? На сегодня в Витебске есть два места содержания диких животных. Часть зверей оставлена на территории старого зоопарка – в центре города на улице Янки Купалы. Другую часть перевезли на территорию, отведенную под строительство нового зоологического парка, в лесопарковую зону микрорайона Билево-3. Со временем в Билево переедут все животные, но пока окончание строительства и переезд на новое место откладываются из-за недостаточного финансирования. Пока посмотреть животных можно и на одной, и на другой площадках.

В перспективе лесопарковая зона Билево-3 может стать еще одним отличным местом отдыха для горожан. Этому способствует целый ряд факторов: во-первых, она находится в непосредственной близости от густонаселенного молодого микрорайона, во-вторых, здесь сформирована добротная зеленая зона из взрослых деревьев. Пожалуй, единственный минус – отсутствие водоема. В перспективе продуманная инфраструктура и удобное сообщение с центром в сочетании с парковкой может подарить городу еще одно место для отдыха.

Естественно, ни одна из характеристик зеленых зон города не остается неизменной. И городские власти, и общественность привносят новшества, способные сместить акценты, сделав ту или иную зеленую зону более (или, напротив, менее) популярной или востребованной.

Характер взаимодействия городской администрации и общественности по вопросу развития парков хорошо просматриваются через три примера: зона отдыха в районе моста Юбилейный (завершенная история), ситуация вокруг парка Партизанской славы (в процессе) и форум "Прастора" в парке имени Фрунзе (запланированное мероприятие).

ПАРК ПАРТИЗАНСКОЙ СЛАВЫ: НОВАЯ ЖИЗНЬ БЛАГОДАРЯ ЗАСТРОЙКЕ

Парк Партизанской славы имени Миная Шмырёва (ранее парк имени Ленина) занимает более семи гектаров между площадью Ленина, улицей Урицкого и улицей Чехова. Эта зеленая зона – яркий пример смещения городских акцентов. Во времена активного использования площади Ленина для городских мероприятий, парковая зона была востребована. А сегодня городская общественная жизнь в основном переместилась на реконструированную площадь Победы. Тем не менее парк нашел свою нишу, организуя пусть и не такую масштабную, но уникальную городскую активность. Возле музея Миная Шмырёва проходят неординарные мероприятия клуба исторической реконструкции "Братья по оружию". Активно живет часть парка, расположенная непосредственно возле площади Ленина. И в то же время часть парковой зоны, примыкающая к Двине, зарастает кустарником, становясь все более неприглядной, хотя и используется местными жителями для прогулок.

Вход в Витебский зоопарк.
Фото: Дмитрий Лось

Реконструкция и благоустройство парка Партизанской славы должна включить в себя целый комплекс мероприятий. Самое грандиозное из них – строительство Северного моста через Западную Двину. Также обсуждается возведение на территории парка Софийского собора – вероятной копии полоцкого храма XI в., а также благоустройство набережной, которая в конце концов должна будет продлиться до зоны отдыха между мостами Блохина и Кирова, формируя часть "зеленого каркаса".

Софийский собор, как рассчитывают градостроители, станет доминантой зоны отдыха, повысит ее актуальность в городской среде. А это, в свою очередь, станет мощнейшим стимулом развития инфраструктуры парка.

Парк Партизанской славы. Памятник Владимиру Короткевичу.
Фото: Дмитрий Лось

СЛЫШЕН ЛИ ГЛАС НАРОДА?

Как может повлиять на развитие парковых зеленых зон городская общественность? Возможно ли это в принципе? Для того чтобы мнение граждан было учтено, законодательством Беларуси предусмотрены общественные обсуждения градостроительных проектов. По запросу юриста экологической организации "Экодом" была проведена оценка воздействия на окружающую среду возведения Софийского собора, а также его общественное обсуждение. Знакомство с оценкой проходило в Витебске с 17 декабря до 17 января 2015 г. 18 января обсуждение прошло в Администрации Октябрьского района.

Многие витебляне и республиканские общественные организации высказались против строительства храма на территории парка. Специалисты также указывали на то, что и в организации самой процедуры

обсуждения и в написании отчета о влиянии строительства собора на состояние окружающей среды допущены нарушения. Несмотря на это, заявления представителей городской администрации были однозначными: собор нужно возводить.

Средств на благоустройство парковой зоны (без строительства собора), как заметили власти, в бюджете города нет, а вырубка 206 деревьев и уничтожение 4658 квадратных метров газона будет компенсирована посадками в разных районах Витебска. Стоит заметить, что в ходе общественного обсуждения позволили высказать свое мнение далеко не всем присутствующим горожанам.

В то же время в Витебске есть яркий пример того, как общественная инициатива может быть услышана и в состоянии изменить характер парковой территории. Зона отдыха в районе моста Юбилейный в пойме реки Витьба появилась на карте города сравнительно недавно. Но сразу же завоевала симпатии горожан. Практически в центре города организовано уютное место с лыжероллерной трассой, пунктами проката спортивного инвентаря, лодочной станцией. 10 июня 2014 г. на сайте change.org была создана петиция на имя Александра Косинца, занимавшего на тот момент пост председателя областного исполнительного комитета, с просьбой сделать парк имени Фрунзе и пойму реки Витьба безалкогольной зоной. Более 1200 подписей убедили городские власти в целесообразности предложения. Летом 2014 г. в зоне отдыха в районе моста Юбилейный приостановили продажу водки и крепких напитков. Летом следующего года в алкогольном ассортименте летних палаток осталось только пиво.

Оценка результатов действия "сухого закона" неоднозначная: в торговых точках снизилась выручка, зато большинство отдыхающих отмечают, что гулять стало спокойнее и приятнее. А на городских интернет-форумах уже звучат мысли о том, что зоной трезвости мог бы стать и парк Победителей, расположенный вдоль улицы Калинина недалеко от площади Победы.

Но самое главное – положительный опыт показал: горожане могут и должны участвовать в принятии решений, на которые распространяется их компетенция, относительно организации отдыха в городских зеленых зонах. Сейчас в Витебске идет активная работа по реализации уникальной для Беларуси инициативы – урбанистического форума.

ЗЕЛЕНЫЙ КВАРТАЛ ВИТЕБСКОЙ "ПРАСТОРЫ"

Культуролог, журналист Оксана Кузина и художник флорист Елена Петрова стали командой не очень давно. Первый опыт совместной работы – флористические инсталляции в галерее "Стена". Посетители все чаще и чаще озвучивали мнение: Витебск – северный город, у нас так недолго цветут цветы, только три месяца в году радует глаз зелень. А флорист из унылых, казалось бы, вещей – сухих цветков, растений и веток – делает красоту и эстетику. Она цепляет, вызывает те же эмоции, что и живая природа.

Тогда и пришло понимание, что landart и объемная флористика – это то, чего не хватает витеблянам. Команду лендартистов пополнил Александр Кузин, а вдохновение подарил литовский праздник "Казюкас". Так появилась идея урбанистического форума в парке имени Фрунзе.

"Почему именно этот парк? Мне очень нравится место, – рассказала Оксана Кузина. –Во-первых, это центр города, где у меня возникает ассоциация со швейцарской долиной. Там красиво, я люблю там гулять. И все время задумываюсь: почему в этом парке такая недружественная среда, не приспособленная для пребывания людей? От ресторана "Северная столица" ведет лестница. Но ни велосипедист, ни коляска по ней съехать не смогут, старушка не сойдет. Может быть, наличие барьеров и стало причиной, по которой в этом чудесном месте практически ничего не происходит. Когда-то там были карусели, танцплощадка, зоопарк. Но все активности ушли в район концертного зала "Витебск". Может, это и хорошо. Парк превратился в атмосферное место, и мы не хотим нарушать эту созерцательную тишину. Здесь не хочется каруселей или сладкой ваты. Зато хочется видеть своего рода chillout в городе".

У форума "Прастора" – открытый оргкомитет. Потому он прирастает новыми и новыми инициативами. На конкурс landart будут приглашены эксперты из Польши, Литвы, Швеции. И конкурсный день будет предварять день воркшопов и семинаров. В рамках форума состоится концерт белорусских групп, его организацию взял на себя, присоединившись к инициативе, Сергей Марков, пройдет ресторанный день "Другая еда", в рамках которого 10 рестораторов предложат горожанам альтернативное меню уличной еды в формате "Антишашлык". Уже объявлен конкурс для архитекторов на создание парклета – зоны отдыха и социальной интеграции, где можно не только сидеть, но и даже прилечь, разложить предметы, еду, припарковать велосипед.

Самое главное – урбанистический форум должен стать ежегодным. Тема этого года – "Зеленый квартал". В следующем году запланирован детский праздник, его рабочее название – "Детская площадка".

"А когда мы станем более известными и к нам потянется бизнес, тогда мы обязательно сделаем в парке имени Фрунзе серпантинную дорожку, – делится планами Оксана Кузина. – Задача нашей инициативы – преобразование общественных пространств для и при участии горожан. Только сообща мы сможем перезагрузить пока еще костное пространство общественного пользования, чтобы оно стало дружественным" ●

ПРАКТИКИ "СВОБОДНЫХ ПРОСТРАНСТВ"

/ АВТОР: КАСЯ ВАСИЛЬКОВА /

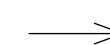
Журналистка, г. Витебск.

КТО И ЗАЧЕМ ОРГАНИЗУЕТ В ВИТЕБСКЕ ПЛОЩАДКИ ДЛЯ ПУБЛИЧНОГО АКТИВИЗМА И СОВМЕСТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ?

"Третьи места" – площадки, открытые для сотрудничества с общественными инициативами и активистами, с функциями неформального интеллектуального собрания, неофициального информационного центра и просто места для развлечений. Они дают возможности для проверки идей и мнений в условиях, свободных от формальностей и иерархии аудитории.

В Витебске их предтечей стали андеграундные площадки, которые формировались в большей степени под влиянием субкультур и иных микросообществ. Позже те, что не исчезли по объективным причинам (изменение городской застройки), самоустранились вместе с распадом самой субкультуры в ее каноничном виде. Но более гибкие прошли этапы трансформации и, сохранив сложившийся стиль, превратились в "третьи места" с более широкими возможностями и меняющейся аудиторией. Они стали общественными пространствами, местом для сотрудничества. В таком же ключе на современном этапе стали появляться новые многофункциональные площадки – разной формы собственности, с разными возможностями и аурой. Как они существуют и что предлагают?

Здание Арт-центра VZAP. Фото: Дима Лось

"ЧЕРДАЧОК": МНОГО МУЗЫКИ И ВУДСТОКОВСКОГО СУМАСШЕСТВИЯ

Начнем с одного из самых известных и атмосферных мест в городе – битлз-клуба "Чердачок" (ул. Октябрьская, 16). Его идея сохраняет имидж эпохи рок-н-ролла, а практики потребления и общения меняют дух места по велению времени. На чердаке здания XIX в. в центре города на ночных тусовках, тематических вечеринках и рок-концертах собираются как заинтересованная публика, так и рядовые тусовщики. Проходят в стенах "Чердачка" и камерные события: кинопоказы, презентации, фотосушки и поэтические вечера, ярмарки и уроки танцев. Что-то организует сам "Битлз-клуб", но чаще включаются активисты, городские инициативы.

Некоторые перемены в концепции произошли со сменой локации. Первая версия "Чердачка" под крышей здания напротив просуществовала более 10 лет. Здесь рвали зал артисты самых разных направлений: от Сергея Бабкина и "Петли Пристрастия" до "5Diez" и "Botanic Project". Трибьюты, тематические вечеринки и фестивали, тонны алкоголя, беседы по душам, любовные истории, мордобой и утро в поисках самого себя – стены, увешанные плакатами битлов, видали всякое за это время. А потом "Чердачок" закрылся из-за целого списка претензий к мерам безопасности со стороны МЧС. Инициатор клуба Гарик Оганджанян через полгода открыл его вторую версию на чердаке здания напротив, владельцем которого и является.

Битлз-клуб "Чердачок". Фото: Дима Лось

"Чердачок" – некоммерческий проект. Поэтому, когда в Витебске еще не было иных мест для выставок свободных художников и фотографов, поэтических вечеров, воркшопов, клуб дал им крышу во всех смыслах. Но только достойным сотрудничества. Витебску не хватает большей активности профессионалов, считает Гарик. Неформальная жизнь не кипит, а что мешает творческому объединению, появлению общих интересных проектов, непонятно. Может, все ушли в интернет, задается он вопросом. И не он один, но об этом чуть позже.

АРТ-ПРОСТРАНСТВО, ГДЕ НЕ ХВАТАЕТ ХУДОЖНИКОВ

Площадка с меньшей и в тоже время гораздо большей историей – Арт-пространство на Толстого, 7. Оно примечательно уже хотя бы тем, что является филиалом госучреждения – "Витебского центра современного искусства". Арт-пространству всего год, но оно задумывалось как нечто "старое новое". Директор ВЦСИ Андрей Духовников признается, что при создании представлял себе берлинские сквоты 1990-х с их атмосферой бесшабашности, неустроенности и обшарпанности, которая становится полотном для творчества. Арт-пространство даже расположено в историческом здании, где художники, фотографы, дизайнеры и прочие творческие личности на выделенной им территории имеют полную свободу действий. Вот только сам Андрей не настроен слишком оптимистично относительно будущего идеи, которая пока живет за счет сиюминутности, силами временных людей. Профессиональных художников мало, а студенты художественных специальностей из витебских университетов – народ ветреный. И, главное, они покидают Витебск при первой возможности.

"Этот проект был неожиданным для Витебска, вызвал резонанс. И он пока еще поживет. Но, как реалист, скажу, что в городе не очень-то много энтузиастов, готовых что-то делать для арт-пространства, а не собраться и теоретизировать за чаем. Это все умрет, если не будет людей, способных делать проекты, от которых захватывает дух", – считает А. Духовников.

Но его переживания за формирование среды, связанной с визуальным искусством, не исключают того, что сейчас Арт-пространство – еще и выставочная площадка, место реализации разных творческих инициатив культурологической, краеведческой и иной направленности. Открытость экспериментам и готовность ломать шаблоны со стороны руководства привлекает культурных менеджеров. У них появляется желание креативить, делать что-то для людей, а не для галочки. В Арт-пространстве на Толстого, 7 проходят семинары и мастер-классы, экспериментальные проекты.

НА ВИТЕБСКОМ ЗАВОДЕ ЭЛЕКТРОИЗМЕРИТЕЛЬНЫХ ПРИБОРОВ

В отличие от Толстого, 7 арт-центр VZAP (ул. Октябрьская, 2), открытый на арендуемых старых заводских площадях, – коммерческий проект. Или почти. Потому что ориентирован не на получение прибыли, а на окупаемость. По сути, это коворкинг-центр, заточенный на творческие, развивающие инициативы; место для выставок художников, фотографов, площадка, где проходят ярмарки hand-made, флористические и фотомастерские, кулинарные мастер-классы, концерты и вечеринки. Музыканты здесь могут репетировать в цивилизованных условиях: помещения звукоизолированы, есть необходимое оборудование. Психологические тренинги, беседы о семейных ценностях и даже бесплатные лекции – такие встречи тоже собирают свою аудиторию. Даже в непростых финансовых условиях центр не отказывается от благотворительной деятельности, помогает детскому дому.

VZAP организует собственные мероприятия, сотрудничает с частными неформатными инициативами, общественными объединениями. Место новое, и у него пока не сформировались свой стиль и дух места, но разноплановая деятельность привлекает разные слои населения. Горожане вовлекаются в творческие проекты, развлекаются и узнают что-то новое, получают стимул к развитию. Именно люди, объединенные общими интересами, часто знакомые между собой, сами создают уют этого места.

Арт-центр VZAP. Фото: www.vk.com/vzap_vtb

ПОГРУЖАЕМСЯ ГЛУБЖЕ

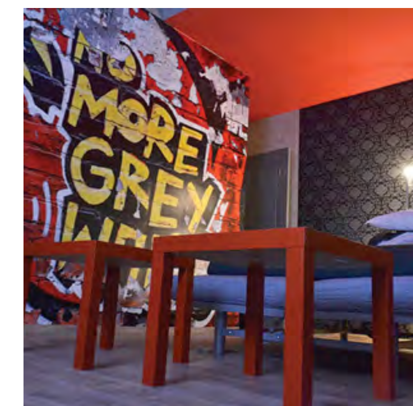
Те, кто ищет в Витебске настоящий андеграунд, попадают в индустриальный лофт "Дитрих" (ул. Володарского, 100). Максим Жуков задумал его 10 лет назад, когда у него появилась возможность купить небольшое помещение недалеко от центра для проведения концертов, вечеринок, презентаций и иных мероприятий. "Я с 1998 г. организовываю концерты в Витебске и всегда хотел иметь собственный клуб. В 2007 г. повезло: удалось купить бывшую сберкассу фабрики "Виттекс". Но активно проводить концерты получилось только с осени 2015 г.", – рассказывает Максим.

Буквально за пару месяцев лофт приобрел популярность как домашнее место для небольших концертов (до 150 человек), закрытых вечеринок разных клубов по интересам, да и просто студенческих вечеринок и различных афтепати. Его аудитория – неформальная молодежь. Сторонних организаторов много, но со всеми владелец находит общий язык. Проблемы возникают, когда заявленные мероприятия так и не проводятся и приходится корректировать график выступлений.

Сам владелец осторожно проводит параллели с тем же "Чердачком" и минским "ДК", а вообще будущее "Дитриха" видит в ретроантураже 1950-х, с современным оборудованием, большим количеством творческих людей и коллективов. "Чем больше в нашей стране будет таких клубов, тем больше возможности творческим личностям проявить себя, шире будет представлена альтернативная музыка, о нашей стране узнает весь мир", – уверен Максим.

КОВОРКИНГ ПО-ВИТЕБСКИ

Формат антикафе в Витебске появился взрывоподобно. В 2014 г. почти одновременно открылись два заведения – "Семь комнат" (ул. Ленина, 72) и "Тайм-аут". О них все начали говорить и их активно посещать. Учредители позиционировали их не просто как места досуга, где платишь за время, а как площадки для реализации инициатив. Изначально так и было: проходили тренинги и мастер-классы, выставки, концерты, игры интеллектуального клуба. Но самой востребованной оказалась функция помещения для проведения досуга с друзьями за настольными играми и Xbox, дня рождения и вечеринок. Из этого складываются и сейчас будни антикафе "Семь комнат". Также закрепилась традиция кинопоказов с подборкой фильмов, проходят игры "Мафия" одного из витебских сообществ. В целом у места сложился свой круг посетителей, использующих его как место отдыха и общения, изредка – работы.

Антикафе "Семь комнат". Фото: www.vitebsk4.me

У антикафе "Таймаут" век оказался недолог, как перерыв в спортивной игре. Учредитель не смог сохранить удачно выбранное место в историческом центре города. Репутация заведения падала вместе с уровнем культуры посетителей, а долги по аренде росли.

Зато доказал свою состоятельность классический вариант коворкинг-центра – "Развитие" (ул. Зеньковой, 1). Открывшись в 2013 г., он привлек внимание фрилансеров и бизнесменов, у которых нет постоянного офиса, но иногда нужно помещение для работы.

Организаторы задумывали это место как ИТ-коворкинг-центр, здесь проводились семинары, бизнес-обучение "Стартап-школы". Но сейчас фокус-группа – предприниматели, представители сетевого маркетинга, тренеры-психологи. Как рассказывает менеджер центра Татьяна Костина, чтобы арендуемые площади работали более эффективно, здесь запустили и свой проект "Детская академия" в качестве альтернативы детским пришкольным лагерям.

В Витебске организуется еще одно культурно ориентированное место – арт-паб "Торвальд" (ул. Комсомольская, 32). В антураже ирландских легенд уже прошли занятия по академическому письму, проект "Живая библиотека", мастер-классы по белорусским народным танцам, лекции польских фотографов, множество акустических концертов (NIZKIZ, Александр Помидоров, Гуша Катушкин). Пока арт-паб работает не в ежедневном формате, но владелец Виталь Бровка рассчитывает запустить в полном режиме это комфортное демократичное место для дружеского общения, организации концертов и прочих ивентов. В будущем место могло бы стать аналогом киевского "Бабуина", который совмещает паб, библиотеку и пространство для проведения интеллектуальных встреч, лекций, концертов и семинаров.

Концерт Гуши Катушкина в Арт-пабе "Торвальд". Фото: Женя Почепка

ПОЧТИ "ТРЕТЬИ МЕСТА"

Площадками для инициатив и работы любительских объединений были и остаются некоторые госучреждения культуры и образования. Витебские ребята из YMCA сотрудничают с Дворцом творчества детей и молодежи (ул. Космонавтов, 2). Учреждение выделило помещение для молодежного клуба, работающего по методике "Равный обучает равного".

Заинтересованные в изучении и реконструкции народной белорусской культуры и быта XIX–XX вв. занимаются в клубе "Поўня" при Дворце творчества детей и молодежи, а также в любительском объединении "Паўночная Сухадроўка" при культурно-историческом центре "Золотое кольцо Витебска "Двина" (ул. Чайковского, 3). При нем же действуют другие любительские объединения. Коллективы получают место для репетиций и работы, а взамен привлекаются к участию в городских культурно-массовых мероприятиях. На тех же принципах построено сотрудничество группы военно-исторической реконструкции "Товарищи по оружию" и областного музея имени М. Ф. Шмырёва (ул. Чехова, 4).

Подобные случаи взаимодействия в других сферах завязаны чаще на личных контактах. Например, первая в Витебске многофункциональная площадка для уличных тренировок появилась на стадионе СШ № 25 по инициативе одного из выпускников школы – лидера движения "Street Workout Витебск: трезвость, спорт, развитие" Андрея Самсонова. Он же занимается здесь с учениками.

То есть "третьими местами" потенциально могут быть многие учреждения госсектора. Например, к программе ночи музеев в Витебске привлекаются сторонние коллективы, инициативы и предприниматели. Аналогичным путем пошли некоторые городские библиотеки. Пока это разовые события, но они находят продолжение там, где для руководства учреждения важнее реальное привлечение посетителей, а не выполнение прогнозных показателей на бумаге.

Чуть больше открытости и меньше бюрократизма – и библиотекари, подобно коллегам из западноевропейских государств, сами превратят свои залы в коворкинг, библиотеку и площадку для публичных мероприятий. Университеты могут организовать образовательный или социальный коворкинг. Тогда, например, студенты-психологи будут учиться, глядя на то, как практикующие специалисты работают с фокус-группами. А загибающийся приют для бездомных животных превратится в зоотерапевтическое место.

В торгово-деловых центрах офисы будут не только обслуживать клиентов, но и работать друг с другом по принципу B2B или банальному бартеру: ты мне фотосессию, я тебе курс массажа. Или наконец-то появится не эфемерный, а реально работающий стартап-центр, включающий учебу, консалтинг, нетворкинг.

Для понимания того, что будет или должно быть после "третьих мест", лучше обратиться к опыту Ивана Митина – организатора крупнейшего в Восточной Европе проекта "Циферблат":

"«Циферблат» существует потому, что государство не создает для граждан удобных пространств – их нет ни в школах, ни в университетах, ни в домах культуры, ни в парках, ни в государственных помещениях. Если школьники и студенты, которые ходят сейчас в «Циферблат», пронесут наши идеи по своей жизни, то есть шанс, что когда в 40 лет они займут руководящие посты в нашей стране, они что-то поменяют. И если это произойдет, наступит момент, когда «Циферблат» уже будет не нужен. У университетов, школ и государственных учреждений нет необходимости платить за площадь, а значит, у них есть все возможности создавать эффективные «свободные пространства». Если бы в каждом учебном учреждении появилось такое место, наш культурный уровень мгновенно увеличился бы в разы" ●

РЭСТАЎРАЦЫЯ МАНУФАКТУРЫ ЛІСОЎСКАГА

АРХІТЭКТАР-РЭСТАЎРАТАР РАСПАВЯДАЕ ПРА ПРАЦУ НАД ПРАМЫСЛОВЫМ ПОМНІКАМ У САМЫМ ЦЭНТРЫ ВІЦЕБСКА

/ АЎТАР: ЯЎГЕН КАЛБОВІЧ/

Навуковы кіраўнік гістарычнага цэнтра г. Віцебска.

Фотаздымкі прадастаўленыя аўтарам.

Індустрыйныя ўскрайкі Віцебска канца XIX ст. сёння знаходзяцца ў яго цэнтры і нічым не нагадваюць колішнюю пралетарскую рэчаіснасць. XX стагоддзе цяжкім бульдозерам прайшлося па наддзвінскіх ландшафтах, вельмі мала пакінуўшы нашчадкам. Яно панішчыла многія ўнікальныя помнікі культавага і грамадзянскага дойлідства, а пра асаблівае стаўленне да індустрыйных збудаванняў не выпадае і меркаваць. Таму вялікай удачай можна лічыць тое, што сярод уцалелага маецца комплекс карпусоў прадпрыемства мяжы XIX–XX стст. – завода Браніслава Лісоўскага.

Захаванню будынкаў завода паспрыяла іх сталае выкарыстанне. Сёння гэта вайсковы аб'ект з абмежаваным доступам, тым не менш комплекс знаходзіцца ў спісе ахоўных помнікаў, таму яго рамонт мусіў адбывацца паводле адпаведных прававых нормаў. Працы на тэрыторыі, дзе размяшчаўся завод, адбываліся ў 2008–2014 гг. Спачатку выконваліся навукова-даследчыя работы: інжынернае і гісторыка-бібліяграфічнае абследаванне, абмерныя работы.

Да рэканструкцыі прыцягваліся розныя праектныя арганізацыі, але рэстаўрацыйныя работы выконвала "Віцебскпраектрэстаўрацыя". У першую чаргу гэта тычыцца двух будынкаў – асноўнага **вытворчага корпуса і канторы мануфактуры** Лісоўскага. Рэстаўрацыя фасадаў адбывалася ў межах агульных падыходаў, характэрных для такіх будынкаў. Вытворчы корпус і кантора былі пабудаваныя на мяжы XIX–XX стст. у гэтак званым цаглянным стылі. На сёння рэстаўрацыйная методыка пры працы на канструкцыях такога кшталту мае наступную паслядоўнасць:

- Работы па ўмацаванні падмуркаў і сцен, як правіла, кроквенный сістэмы.
- Выдаленне пазнейшых прыбудоў і надбудоў.
- Ачыстка сцен будынка ад афарбоўкі. (Ад гэтага этапа ідзе ўласна рэстаўрацыя.)

Былы будынак канторы пасля рэстаўрацыі

РАІЦЬ ЧЫТАЦЬ:

Nina Bartošová, Matúš Dulla, Katarína Haberlandová. Industrial architecture in Bratislava – linking the past to the present // SGEM 2014. Conference on Arts, Performing Arts, Architecture and Design. Sofia, 2014. Глядзіце на https://www.academia.edu

Industrial Heritage Retooled: The TICCIH guide to Industrial Heritage Conservation. James Douet (ed.). Lancaster, 2012. Часткова даступная на: http://books.google.com

Степан Стурейко. Индустриальное наследие: что это такое и как с ним поступить? // Степан Стурейко. Антропология архитектурного наследия: взгляд на Беларусь. Минск, 2010. С. 78-96. Глядзіце на: https://www.researchgate.net

Раса Чепайтене. Культурное наследие в глобальном мире. Вильнюс, 2010. Глядзіце на: https://www.academia.edu

Вытворчы корпус. Паўднёва-заходні фасад да і пасля рэстаўрацыі

Прадукцыя завода, знойдзеная падчас правядзення работ у будынку канторы

ГІСТАРЫЧНАЯ ДАВЕДКА:

Кафляна-маёлікавы завод Бdevіслава Якаўлевіча Лісоўскага дзейнічаў у Віцебску ў 1877–1915 гг. Ён выраблаў печкавую тэракотавую, белапаліваную і пазалочаную кафлю і маёліку. Размяшчаўся завод па адрасе: Білеўская набярэжная, 5а. Праз сем гадоў пасля заснавання на прадпрыемстве працавала ўсяго 12 чалавек. Але пазней прадпрыемства стала пашырацца: у 1902 г. на заводзе былі ўжо 84 рабочыя, у 1908–78, у 1913–118. Перад Першай сусветнай вайной завод з'яўляўся адным з самых буйных прадпрыемстваў такога тыпу ў Расійскай імперыі і належаў да акцыянернага таварыства з капіталам 600 тыс. рублеў. На ім меліся газавы і паравы рухавікі, ён выпускаў 75 тыс. печкавых кафляў у год, а крамы меў у Варшаве, Казані, Пецярбургу, Мікалаеве, Саратаве, Растове.

Пасля ад'езду з Віцебска былых уладальнікаў завод трапіў у гаспадарку Віцебскага адзінага спажывецкага таварыства і стаў называцца ганчарным заводам "Керамикатруд". Завод пачаў вырабляць розны посуд: талеркі, збаны, кветкавыя вазоны і інш. У 1926 г. прадпрыемства спыніла існаванне. Яго тэрыторыя была падзеленая паміж прыватнымі грамадзянамі і 80-м палком. Частка заводскіх памяшканняў была занятая канцэнтрацыйным лагерам (у Віцебскім дзяржаўным абласным архіве маюцца матэрыялы па яго аглядзе ў 1921 г.).

• Вычынка дэструктураванай цэглы і замена на новую.
• Рэстаўрацыя сцен сумесямі для папаўнення цаглянага муру і сумесямі для расшыўкі швоў.

З дапамогай сумесяў важна падабраць неабходныя колеры, каб перадаць праўдзівы патэрн канкрэтнага цаглянага фасада. Гэта сучасная цэгла аднаго колеру, а ў XIX ст. кожная сцяна мела сваё аблічча, таму што была зробленая з цаглінак абпалу рознай ступені. У гэтым і выяўляецца мастацтва рэстаўратара, яго досвед у аднаўленні першапачатковага характару каляровага вырашэння сцяны.

* * *

Будынак канторы ўзведзены на пачатку XX ст. Да сёння застаецца адкрытым пытанне аб тэрасе, зробленай пры галоўным уваходзе. Паводле адной з версій, яна з'явілася пазней, бо, магчыма, уваходная група была перабудаваная. Паводле стылістыкі можна меркаваць, што архітэктарам канторы і асноўнага вытворчага корпуса быў Ціхан Васільевіч Кібардзін – віцебскі гарадскі архітэктар у той жа перыяд. **Уваходная група** (на здымку зафіксаваны стан да рэстаўрацыі) выканана ў неараманскім стылі, атынкавана і дэкаравана элементамі, характэрнымі для творчасці гэтага майстра. Другое меркаванне заключаецца ў тым, што будынак быў узведзены першапачаткова на супрацьпастаўленне двух аб'ёмаў – асноўны цагляны і акцэнтны атынкаваны – і багата дэкараваны.

Тэраса канторы да і пасля правядзення работ

Да адкрыццяў, якія былі зробленыя ў працэсе рэстаўрацыі, варта аднесці пакрыццё падлогі тэрасы і каляровае вырашэнне атынкаванага фасада. Тое бок, нягледзячы на тое што фасад канторы быў атынкаваны, яго фарбавалі ў колер цэглы. На жаль, так і не быў вызначаны сапраўдны характар прыступак, ганка, балюстрады і асобных элементаў ордара тэрасы. У дадзеным выпадку рэстаўрацыйнае вырашэнне рабілася па аналагах. Таксама было разбуранае пакрыццё падлогі тэрасы. Удалося адабраць асобныя пліткі, якія захаваліся, і ўзнавіць фрагмент пакрыцця побач са сцяной, дзе паток наведвальнікаў памяшкання найменшы.

Цікавае адкрыццё было зробленае за радыятарамі сістэмы ацяплення. Там былі выяўленыя пліткі, размаляваныя па тэхналогіі надпаліванага роспісу, калі мастак дэкараваў вырабы фарбай ужо па аббаленай паліве. Дадзены від дэкаравання дазваляе прапісаць і перадаць пейзаж з вялікай колькасцю колераў і адценняў. Пры такой тэхніцы абпал адбываецца пры меншых тэмпературах (710–850 °С), чым пры падпаліваным роспісе (850–1200 °С). Фарбавальнікі і пігменты не выгараюць і лепш перадаюць выявы.

Рэльефны дэкор рамкі кафляў размалёўвалі золатаўтрымальнымі фарбамі, якія былі вельмі распаўсюджаныя ў дэкараванні керамікі на мяжы XIX–XX стст. Можна казаць, што на заводзе акрамя рабочых працавала і нямала мастакоў. І хто ведае, якому мастаку належаць сюжэты на печах у Польшчы і Расіі, што паходзяць з завода Лісоўскага.

* * *

За некалькі гадоў працы над будынкам былі адноўленыя практычна ўсе яго асноўныя элементы: сцены, пакрыццё даху, уваходная група, усе дэкаратыўныя дэталі, у тым ліку і элементы ордара, металапластыкі (флюгер, агароджы ганка). Да корпуса вярнулася аўтэнтычнае аблічча, і ён уражвае сваімі маштабамі. Нават па цяперашнім часе гэта вялікае прадпрыемства.

Калі паглядзець на канструкцыйную схему, паводле якой узводзіўся завод, то яна дагэ-

Печ вытворчасці завода Лісоўскага ў г. Віцебску

туль выглядае сучаснай. Першапачатковая структура будынка стала відавочнай, калі былі прыбраныя ўсе пазнейшыя зашыўкі і закладкі. **Вытворчы корпус** будаваўся з тэхналагічным занаваннем па паверхах, прычым паводле кананічнай для цяперашняга часу схемы. У яе аснове — апорная сетка калон і свабодная планіроўка адкрытага тыпу, якая дазваляла свабодна перамяшчаць матэрыялы і вырабы ад аднаго тэхналагічнага ланцужка да другога і далей, да склада гатовай прадукцыі. Нягледзячы на значную шырыню будынка, дзякуючы вялікім праёмам па перыметры натуральным святлом забяспечвалася ўся тэрыторыя.

Асноўная вытворчасць размяшчалася на першым паверсе. Тут, уздоўж падоўжнай восі будынка, знаходзіліся печы для абпалу. З усходняга боку стаяў паравы рухавік, які прыйшоў на змену коннай цязе. Пакуль што невядома, як быў уладкаваны канвеер і ці быў ён наогул. Таксама можна толькі здагадвацца, як рыхтавалі сыравіну і запаўнялі формы, дзе пакрывалі кафлі палівай, як на іх наносіўся малюнак. Відавочна тое, што прымяненне канструкцыйнай схемы з сеткі калон дазваляла гнутка адаптаваць вытворчасць да кожнай канкрэтнай замовы. Чыгунныя калоны першага паверха – гэта свайго кшталту авангард тагачаснага будаўніцтва. Яны былі выраблены з улікам зручнай зборкі каркаса: унізе мацаваліся да апорных закладных пласцін, уверсе мелі зборачны столік для мацавання нітамі апорных двухтаўравых бэлек каркаса. Па гэтых бэльках уладкоўвалася моцнае перакрыцце з цагляных скляпенняў са складанай структурай для праходу каналаў дымавыдалення. Па колькасці адтулін для праходу комінаў можна меркаваць, колькі печаў было на прадпрыемстве. Як згадвалася раней, абпал складаўся з некалькіх этапаў, што было выклікана вытворчасцю керамікі з надпаліваным роспісам. Уласна, у гэтым і была "фішка" завода Лісоўскага. Прадпрыемства вырабляла высокамастацкія кафлі для патрабавальных пакупнікоў, а гэта, у сваю чаргу, стала магчымым дзякуючы сучаснаму вытворчаму корпусу.

Вытворчы корпус.
Выгляд заходняга фасада да і пасля рэстаўрацыі

З дапамогай сумесяў важна падабраць неабходныя колеры, каб перадаць праўдзівы патэрн канкрэтнага цаглянага фасада.

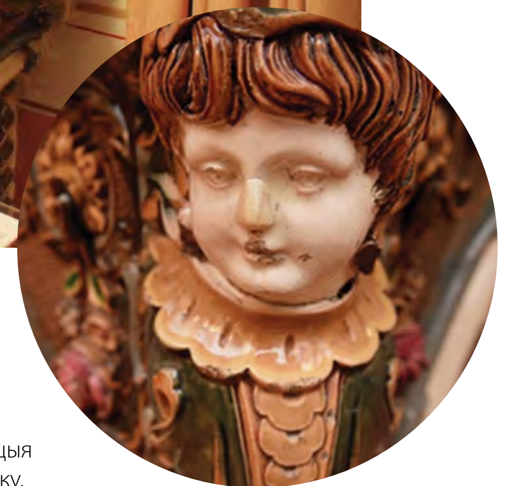
Каркас другога паверха быў вырашаны прасцей. Ён складаўся з двухтаўравых калон з апорнымі капітэлямі ў выглядзе развітых касынак, на якія абапіраліся бэлькі з двух швелераў. Перакрыцце ж было драўляным на круглых бэльках. Трэці паверх быў выраблены цалкам з драўляных канструкцый.

Ствараецца ўражанне, што на першым паверсе адбываўся асноўны працэс, гэта значыць абпал. На другім – выраб формаў і, магчыма, роспіс, а на трэцім праходзілі дапаможныя этапы вытворчасці. Падобна, што ў заходнім крыле прадукцыя запакоўвалася і адпускалася пакупніку. Частка яе захоўвалася пад навесам для далейшай адпраўкі ў гандлёвыя дамы.

У будынак канторы вяла дарога, з двух бакоў абсаджаная алеяй з дрэваў. З гадамі паверхня вакол вытворчага корпуса паднялася на паўметра. Раней жа вакол будынка існавала адмостка і выкладзеная брукам тэрыторыя. У цэлым на тэрыторыі завода на пачатку XX ст. было дваццаць капітальных пабудоў і меўся фруктовы сад.

Перад пачаткам работ па рэстаўрацыі было зменена пакрыццё і выканаены рамонт кроквеннай сістэмы. У адпаведнасці з гістарычнай разрэзкай па ўсім перыметры было заменена запаўненне праёмаў. Асобна трэба адзначыць аднаўленне першапачатковага аблічча фасадаў: праведзеная каласальная работа па ачыстцы і рэстаўрацыі цаглянага муру і расшыўцы швоў.

Печ вытворчасці завода Лісоўскага, захаваная ў Тбілісі (Грузія). Фота: www.sputnik-georgia.com

* * *

Завод Лісоўскага захаваўся амаль цалкам у сваёй першапачатковай структуры. Пасля праведзеных прац можна нават сцвярджаць, што было б зусім не складана зноў запусціць там вытворчасць керамікі. Наданню плошчаў завода гістарычнай функцыі цяпер спрыяюць і праведзеныя даследаванні. Фасады будынкаў рэстаўравалі на момант пачатку XX ст., яны практычна такія самыя, якія былі ў перыяд росквіту прадпрыемства. Сітуацыя з яго добрай захаваннасцю дапамажа музеефікаваць аб'ект, аднавіць адну з печаў, арганізаваць музей вытворчасці керамікі. Выставачная прастора можа быць філіялам Віцебскага абласнога краязнаўчага музея з гледзішча на тое, што менавіта ў ім захоўваецца найбольш поўная калекцыя старой кафлі ў нашым горадзе ●

БРЭНД-СЕРФІНГ

ВОБРАЗЫ, НА ЯКІЯ ВІЦЕБСК ПАКУЛЬ НЕ ЗВЯРТАЕ ЎВАГІ

Апошнім часам у Беларусі назіраецца хваля цікаўнасці да брэндавання гарадоў. Але праяўляецца яна найчасцей толькі ў стварэнні графічнага лагатыпа-кляйноты, які па сутнасці ўсяго толькі вонкавая праява брэнда.

/ АЎТАР:
СТАНІСЛАЎ ВАЛУЙ /

Віцебскі краязнаўца.

РАІЦЬ ЧЫТАЦЬ:

Кишик Ю. Н. Силуэт города: развитие системы высотных доминант. Минск, 2014.

Никифоровский Н. Странички из недавней старины города Витебска. Минск, 1995.

Вераніцын К. Два д'яблы. (Глядзіце на: http://karotkizmest.by)

Забелло Л. История витебского трамвая. Витебск, 1998.

Лада-Заблоцкі Т. Ваколіцы Віцебска // Віцебскі сшытак. 1997. №3.

Маяковский В. Пиво и социолизм. (Глядзіце на: http://mayakovsky.velchel.ru)

Брэнд горада – найперш гэта сістэма асацыяцый, ідэй, сімвалаў, вобразаў, матэрыяльных і нематэрыяльных каштоўнасцяў, якія працуюць на стварэнне станоўчага іміджу. Брэндаванне можа быць карысным для прыцягнення інвестыцый і турыстаў, павелічэння ўплыву горада ўнутры краіны і за яе межамі, а галоўнае – для выхавання ў жыхароў горада гонару за сябе і свой родны кут.

браслаўскага касцёла. Адсюль вялікая патрэба ў стварэнні брэндаў для ўсіх і кожнага, у пашырэнні асвятлення самых розных праяў жыцця нашых гарадоў. Што немалаважна, гэта можа сыграць на карысць малым гарадам Беларусі, дасць шанец у барацьбе з Менскам за таленавітую моладзь.

Вернемся ж да нашага Віцебска. Мы не ставілі за мэту напісанне турыстычнага гайда, а толькі

Панарама Віцебска. Канец XIX ст. Мастак Юзэф Пешка. Акварэль. Фрагмент.

При пошуку брэнда трэба ўлічваць, што горад – з'ява складаная, шматмерная, разлічаная, скажам так, на шырокую аўдыторыю: дзяцей і пенсіянераў, гараджанаў і турыстаў, студэнтаў і бізнесоўцаў, etc. Усе гэтыя людзі пераследуюць уласныя мэты. Але калі гарадскі брэнд будзе працаваць для кожнай групы асобна, гэта значыць будзе ўтрымліваць у сабе нешта цікавае няхай не для кожнага, але і не для адзінак, то горад можа "стрэліць", стаўшы цэнтрам прыцягнення людскіх і фінансавых мас. Да прыкладу, горад Парыж з'яўляецца марай для мастакоў, пісьменнікаў, архітэктараў, закаханых, гурманаў… – кожны з іх зможа знайсці для сябе нешта цікавае і карыснае ў французскай сталіцы.

Праблема беларускіх гарадоў навідавоку: ва ўсіх людзей незалежна ад іх цікавасцяў аднолькавыя ўяўленні пра нашыя гарады: Менск – савецкі, Гародня – архітэктурная, Берасце – ваенны, Браслаў – азёрны… А значыць, аматары Вялікага Княства Літоўскага ў Менск не паедуць і не пабачаць шыкоўныя артэфакты ў Гістарычным музеі, а ў Гродна не нагой аматары прыроды – па-за ўвагай застанецца апяяны паэтамі Нёман. Берасце абмінуць аматары іканапісу – і Музей выратаваных каштоўнасцяў недалічыцца кліентаў, закаханыя ў архітэктурны турызм наўрад ці выправяцца да

привядзем да прыкладу некалькі гарадскіх асабліваcцяў, якія маглі б стаць кручком, на які лавіліся б таленты, турысты і інвестыцыі.

ГОРАД БАРОКАВЫХ ВЕЖАЎ

Слынны архітэктар, нараджэнец Сілезіі Ян Крыштоф Глаўбіц паклаў пачатак архітэктурнаму стылю віленскае барока. Пачаўшы свой шлях са сталіцы Вялікага Княства Літоўскага Вільні, вытанчаныя вертыкальныя сілуэты храмаў распаўсюдзіліся па ўсім абшары краіны. Напрыканцы XVIII ст. менавіта ў Віцебску гэты стыль дасягнуў сваіх вышынь у прамым і пераносным сэнсе. У стылі барока былі пабудаваны ці перабудаваны шмат будынкаў сакральнага і грамадскага прызначэння. Галоўнай рысай іх сталі вежы. Агулам 20 веж: Успенскі сабор (2), Дабравешчанская царква (2), касцёл Св. Юзафа (2), касцёл Св. Антонія (2), Фарны касцёл (2), царква Святога Духу (2), Уваскрасенская царква (2), Петра-Паўлаўская царква (2), Рынкавая царква (2), ратуша (1), езуіцкі калегіум (1). Захавалася і ўзноўлена з іх 5: вежы ратушы, Успенскга сабора і Рынкавай царквы. Чакае ўзнаўлення як мінімум 4 вежы: касцёлаў Св. Антонія і Св. Юзафа.

Трэба адзначыць, што патэнцыял гэтага брэнда вельмі высокі: так, у далёкай сонечнай Італіі, у мясцовасці пад назвай Таскана, ёсць горад Сан-Джыміньяна, які праславіўся на ўвесь свет сваімі каменнымі вежамі. У Сярэднявеччы іх будавалі арыстакраты, каб пахваліцца сваім багаццем. Цяпер над горадам узвышаецца 14 веж, а калісьці іх было 72…

Маляўнічасці віцебскага барока дадае мясцовы ландшафт, утвораны пагоркамі і высокім берагам Дзвіны. Такім чынам дамінанты ўтвараюць у Віцебску неверагодна прыгожы сіці-лайн – рысу гарызонту над горадам, якая ў многіх гарадах свету знаходзіцца пад асобнай аховай і не можа быць зменена новымі высокімі будынкамі.

Карысны брэнд "Віцебскія вежы" ("Віцебскае барока") будзе, па-першае, у сферы турызму, бо архітэктура – адзін з самых моцных магнітаў для турыстаў. Асобна трэба адзначыць прыцягальнасць для гасцей з Расіі – заходняя еўрапейская архітэктура: хутка, якасна, нядорага. Пры гэтым доступ на аглядныя пляцоўкі па ўсіх вежах мог бы стаць візітоўкай горада.

Па-другое, дадзены брэнд неабходны сучаснай беларускай архітэктуры. Для выпрацоўкі ўласна-беларускага архітэктурнага стылю карысна вывучаць старыя ўзоры гарадскіх пабудоў, бо старое будаўніцтва ёсць крыніцай натхнення для сучаснага. Віцебск мог бы стаць абавязковым пунктам наведвання для беларускіх студэнтаў-архітэктараў. У горадзе ёсць цікавы прыклад пераасэнсавання баракавай вежасці цэнтра, так званая неаратуша, ці віцебскі "Біг-Бэн" ля будынка аблвыканкама. Ён з'яўляецца прыкладам нашага пераасэнсавання старых формаў, можа не ўсімі ўпадабанага, але мілага якраз сваёй мястэчкавасцю.

Па-трэцяе, аднаўленне будынкаў у турыстычным цэнтры горада прыцягальна для бізнесу. Наша грамадства пакуль не гатовае да рэстарацый у сценах аднаўленых храмаў. Але, напрыклад, двухпавярховы комплекс з вежай езуіцкага калегіума можа быць аднаўлены пад любыя камерцыйныя патрэбы, бо месца выгаднае: самы цэнтр горада, непасрэдна каля Летняга амфітэатра.

ВІЦЕБСКІ ЦМОК, ЧЭРЦІ ВЕРАНІЦЫНА ДЫ ПРЫВІДЫ НА ВЕЖАХ

Чалавек здаўна сяліў вакол сябе розных міфалагічных істот з мэтай зрабіць навакольны свет хоць крыху зразумелым. І чым дольш чалавек жыў на адным месцы, тым больш яно станавілася міфалагізаваным. Нездарма ў Віцебску з яго тысячагадовай гісторыяй апынулася цэлая кагорта істот, якія выклікаюць цікаўнасць у аматараў звышнатуральнага.

Цмок прыляцеў у Віцебск вельмі даўно. Не здолеўшы нахрапам узяць горад, пачвара скрала ў людзей ваду з рэк і калодзежаў. Але на дапамогу віцяблянам з'явіўся Ярыла, які праццю змея дзідай. Да гэтага часу змей ляжыць на зямлі, стаўшыся

гарой, а з смяротнай раны пачвары б'е гаючая крыніца. Гара тая называецца Юр'евай, у гонар св. Юрыя, бо імя гэтага святога добра кладзецца на язычніцкае паданне.

Чарцеў у Віцебску пасяліў пісьменнік XIX ст. **Канстанцін Вераніцын,** аўтар "Тараса на Парнасе". У сваёй менш знакамітай, але не менш цікавай паэме "Два д'яблы" аўтар расказвае, што ў Віцебску чартам так добра жывецца, што аж з Горадні яны да нас пераязджаюць. Месца прапіскі нячысцікаў нязменна: раней мост, а цяпер калектар, па якім бяжыць Дунай да Віцьбы у пачатку вул. Фрунзэ.

Канстанцін Вераніцын. Малюнак Сяргея Харэўскага.

Прывідаў у Віцебску таксама хапае. Галоўныя з іх – князёўна з-пад гары і ўніяцкі святар Язафат Кунцэвіч. Князёўна жыла пад замкавай гарой Ламіхай, у шыкоўных пакоях, запоўненых скарбамі, пад аховай двух вялізных сабак. Часам яна выходзіла з іх, каб пахадзіць у белым строі па начных вулках горада і папужаць месцічаў. Людзі баялі, што напярэдадні Купалы царэўна выходзіла з гары і рассыпала вакол сябе дыяменты, якія неадкладна ператвараліся ў пыл, як толькі дакранецца да іх рука чалавека. У 1812 г., перад вайной, яна званіла па начах у звон на Успенскім саборы, апавяшчаючы віцяблян аб хуткай небяспецы.

Як вядома, у Віцебску падчас паўстання 1623 г. быў забіты ўніяцкі епіскап **Язафат Кунцэвіч.** Таму не

Забойства Язафата Кунцэвіча ў Віцебску. Фрагмент карціны Юзэфа Зімлера (1861 г.).

дзіва, што яго сталі заўважаць на вуліцах нашага горада. На Нараджэнне Хрыстова ён выходзіў праз зачыненыя дзверы з архіерэйскіх пакояў і накіроўваўся да касцёла Св. Юзэфа (езуіцкі касцёл, які знаходзіўся на месцы сучаснай плошчы Свабоды). За крок да дзвярэй храма ён жагнаўся, тройчы казаў "Хрыстос уваскрос!" і ішоў назад. Пасля разбурэння святыні прывід больш не з'яўляўся, але, хто ведае, можа, пасля аднаўлення комплексу мы пабачым і звышнатуральнае дзіва.

Каму будзе цікавы брэнд "Віцебск звышнатуральны"? У першую чаргу турыстам. Звычайным людзям сумна ад навуковага апісання мясцін і архітэктуры. Менавіта такія фантастычныя гісторыі могуць стаць асновай для захапляльных тураў ці, прынамсі, дадатковым сродкам для ўздзеяння на экскурсантаў. Да таго ж міфалагічныя матывы паспяхова выкарыстоўваюцца ў бізнесе. Звышнатуральнае – вельмі добрая тэма для афармлення грамадскіх аб'ектаў. Віно – кроў цмока, бар "Два д'яблы", ювелірная крама "Белая князёўна" – самае першае што прыходзіць да галавы. Такія месцы будуць ствараць пазітыўны, а галоўнае – адметны вобраз нашага горада, што зноў-такі станоўча адаб'ецца на эканоміцы і дэмаграфіі горада.

Віцебск. Трамвай на вуліцы Смаленскай.

ДЛЯ ТРЭЙНСПОТАРАЎ ДЫ ІНШЫХ ТРАНСПАРТАФІЛАЎ

Віцебск на працягу сваёй тысячагадовай гісторыі заўсёды быў важным гандлёва-транспартным вузлом. І калі да сярэдзіны XIX ст. галоўнай гандлёвай артэрыяй была рака Дзвіна, то ў другой палове пазамінулага стагоддзя грузы панесла ўжо другая рака – чыгунная.

З будаўніцтвам чыгункі паступова страчвалася судаходная функцыя Дзвіны. Колькасць караблёў "віцебскай флатыліі" змяншалася, а самі судны драбнелі: адышлі ў нябыт такія волаты рачнога флоту, як заходнядзвінскія стругі – транспартныя караблі даўжынёй 38 м (для параўнання: даўжыня цеплахода "Витебск" – 25,5 м). Нягледзячы на гэта, аматары рачных караблёў здолеюць у Віцебску знайсці шмат цікавага. Флатылія Віцебскага рачнога порта хоць і не выконвае гандлёва-транспартнай функцыі, затое добра спраўляецца з забаўляльнай: два сучасныя цеплаходы пінскай вытворчасці кожны сезон прымаюць на борт турыстаў. Пры гэтым маршрут даволі доўгі і насычаны маляўнічымі віцебскімі відарысамі.

Гісторыя віцебскай чыгункі пачынаецца ў 1866 г., калі былі скончаныя працы па будаўніцтве Дынабургска-Віцебскай лініі. З Віцебскам злучаліся ўсё новыя і новыя гарады, што дало вялікі штуршок да развіцця нашага горада. Цяпер Віцебск з'яўляецца буйным транспартным пунктам, праз які праходзяць рэспубліканскія і міжнародныя маршруты. Гэта стварае добрыя ўмовы як для жыцця гараджанаў, так і для турыстаў, бо чыгунка ў Беларусі – адзін з найтаннейшых спосабаў вандравання. Пры гэтым цягнікі могуць самі станавіцца мэтай такіх вандровак. Такімі вандроўкамі займаюцца так званыя трэйнспотары. Іх цікавяць розныя мадэлі рухомага саставу, цягнікі, што носяць імя гістарычных асоб, інфаструктура станцый і інш. Чым можа пахваліцца наш горад у гэтай сферы? Напрыклад, цеплавозам ТЭП60. Беларусь – адзіная краіна ў свеце, дзе дагэтуль выкарыстоўваюцца цягнікі гэтай серыі, а віцебскі экзэмпляр да таго ж з'яўляецца самым старым з іх. Стары, 1968 года вытворчасці, працуе ў нашым горадзе ўжо 36 гадоў і з'яўляецца частай мэтай фотапаляванняў трэйнспотараў.

Цеплавоз ТЭП60. Беларусь – адзіная краіна ў свеце, дзе дагэтуль выкарыстоўваюцца цягнікі гэтай серыі.

Ёсць у Віцебску і некалькі савецкіх паравозаў серыі "Л", распрацаваных у канцы Другой сусветнай вайны: адзін у ролі помніка, другі законсерваваны на выпадак паліўнага крызісу, бо паравозы ў адрозненне ад цеплавозаў можна прымусіць рухацца хоць на біяпаліве, хоць на ўране. Праўда, знаходзяцца абедзве машыны на тэрыторыі дэпо, і патрапіць да іх складана. Думаецца, што перадыслакацыя хоць бы аднаго паравоза бліжэй да вакзала з'яўляецца найпрацейшым спосабам павысіць колькасць турыстычных выбітнасцяў нашага горада.

Славу Віцебску робіць і адна з самых старых трамвайных сістэм у краінах Усходняй Еўропы. Дзейнічаць віцебскі трамвай пачаў з 1898 г. У наш час ён з'яўляецца не толькі зручным грамадскім транспартам, але і важным турыстычным брэндам. На тэрыторыі дэпо знаходзіцца музей, трамвай-помнік мадэлі X 1930-х гг., поўнапамерная рэпліка першага састава, помнік **Фёдару Піроцкаму** – вынаходніку электрычнага трамвая. Таксама пры жаданні і фінансавай магчымасці любы ахвотнік можа замовіць рэтратрамвай і пракаціцца па вуліцах горада ў старым вагончыку РВЗ-6.

Транспартныя выбітнасці – самы практычны віцебскі брэнд, бо разгалінаваная транспартная сістэма, правераная часам, з'яўляецца важнай умовай для функцыянавання еўрапейскага горада, робіць яго зручным як для жыхароў, так і для гасцей. Пры гэтым не трэба забываць, што транспартныя сеткі самі могуць станавіцца турыстычнымі аб'ектамі дзякуючы незвычайным адзінкам рухомага састава, рэтрамаршрутам і г. д.

Былы будынак Віцебскага мастацкага вучылішча, дзе вучыўся Васіль Быкаў. Фота: Раман Воранаў

ВІЦЕБСК ЛІТАРАТУРНЫ

За сваю доўгую гісторыю Віцебск даў прытулак многім беларускім і замежным пісьменнікам. Тут нарадзіліся два знакамітыя беларуска-польскія пісьменнікі: **Францішак Князьнін** (1750–1807) і **Тадэвуш Лада-Заблоцкі** (1811–1847). Абодва аўтары правялі свае дзіцячыя гады ў горадзе над Дзвіной, тут жа атрымалі першую адукацыю, таму не дзіўна, што неадноўчы з цеплынёй згадвалі пра родны горад у сваіх творах. На жаль, да сёння памяць пра гэтых таленавітых аўтараў у Віцебску не ўвекавечана.

Нараджэнцам Віцебска быў савецкі пісьменнік **Лазар Лагін** (Лазар Гінзбург, 1903–1979), вядомы найперш сваім дзіцячым творам "Стары Хатабыч". Сям'я Гінзбургаў жыла ў невялікім двухпавярховым доме на вул. Талстога, адкуль пераехала неўзабаве пасля нараджэння будучага пісьменніка ў Менск. У сталым узросце Л. Лагін наведаў горад дзяцінства толькі аднойчы: у 1974 г. падчас святкавання 1000-годдзя горада. Думаецца, калі-небудзь наш горад дачакаецца аднаўлення камяніцы, у якой нарадзіўся аўтар дзіцячага бестсэлера, перад якой будзе стаяць помнік Л. Лагіну і яго самаму знакамітаму літаратурнаму герою.

Праз Віцебск праходзілі жыццёвыя шляхі многіх пісьменнікаў. **Аляксандр Сяргеевіч Пушкін** у 1820 і 1824 гг. праязджаў праз Віцебск у Адэсу і назад. Лічыцца, што тут ён падслухаў гісторыю, што легла ў аснову аповесці "Дуброўскі". У памяць пра наведванне пісьменнікам горада быў усталяваны помнік.

У 1890 г. у Віцебску жыў рускі пісьменнік, удзельнік народніцкага руху **Глеб Іванавіч Успенскі.** Праўда, у гэты перыяд ён ужо не пісаў і стаяў на парозе вар'яцтва (праз два гады ён быў змешчаны ў Ноўгарадскую бальніцу для псіхічнахворых). У Віцебску захаваўся будынак, дзе спыняўся творца (вул. Леніна, 20). Яшчэ ў савецкі час ён быў пазначаны памятнай дошкай.

Францішак Князьнін. Мастак Ё. Абэль, 1795

Польскамоўны паэт перыяду Асветніцтва, перакладчык Гарацыя і Макферсана. У ранні перыяд ягонай творчасць блізкая да ракако, у позні — да сентыменталізму. Нарадзіўся ў Віцебску, навучаўся ў Віцебскім езуіцкім калегіюме і ў 1764 сам стаў езуітам. З 1770 жыў у Варшаве, выкладаў, пазней некаторы час быў сакратаром Адама Казіміра Чартарыйскага. Калі здароўе Князьніна пагоршылася, ён перабраўся ў Коньскаволю, дзе яго даглядаў паэт і святар Францішак Заблоцкі. Памёр і пахаваны там жа ў 1807.

У дзіцячым узросце паўтара года пражыў у нашым горадзе ў доме свайго дзеда дзіцячы пісьменнік **Самуіл Маршак.** Ва ўспамінах ён пісаў, што Віцебск моцна адрозніваўся ад роднага яму Варонежа старымі камяніцамі, шматлікімі вежамі храмаў, вузкімі вулкамі.

Быў у Віцебску і галоўны футурыст **Уладзімір Маякоўскі.** 26 сакавіка 1926 г. ён выступіў у горадзе з лекцыяй "Аблічча левай літаратуры" і напісаў верш "Віцебскія думкі", які пазней быў перайменаваны ў "Піва і сацыялізм". У гонар побыту пісьменніка ў горадзе Віцебск надаў імя Маякоўскага самай кароткай вуліцы (80 м) і скверы пры ёй.

Класікі беларускай літаратуры таксама не абміналі наш горад. **Якуб Колас і Янка Купала** плённа супрацоўнічалі з віцебскім драматычным тэатрам, у якім ажыццяўляліся пастаноўкі "Вайна вайне" і "У пушчах Палесся" першага, "Паўлінкі" і "Прымакоў" другога (яго творы разам з вадэвілем Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча склалі спектакль "Вечар беларускіх вадэвіляў").

Важную старонку жыцця займае Віцебск у лёсе **Васіля Быкава.** Будучы народны пісьменнік спрабаваў двойчы "скарыць" наш горад. У 1939 г. ён паступіў у Віцебскае мастацкае вучылішча, якое давялося кінуць ужо праз год праз нястачу грошай. У тым жа годзе Быкаў паступіў у школу фабрычна-заводской адукацыі, дзе вывучыўся на будаўніка. Заняткі праходзілі непасрэдна на будаўнічых пляцоўках, у прыватнасці, пісьменнік будаваў дамы ў раёне Суражскай шашы – цяперашняй вуліцы Гагарына. Пасля выпуску, напярэдадні вайны, Васіль Быкаў быў накіраваны з Віцебска на Украіну, у горад Шостак. Памяць пра прабыванне пісьменніка ў Віцебску адзначана мемарыяльнай дошкай на будынку былога мастацкага вучылішча (вул. Суворава, 3).

Мае непасрэдныя сувязі з Віцебскам і галоўны рамантык беларускай літаратуры – **Уладзімір Караткевіч.** Квінтэсэнцыяй яго цікавасці да нашага горада стала п'еса "Званы Віцебска", напісаная ім да яго 1000-годдзя. У творы распавядаецца пра паўстанне віцяблян супраць архіепіскапа Язафата Кунцэвіча ў XVII ст. У парку Партызанскай славы стаіць помнік слыннаму пісьменніку.

Гэта толькі невялічкая вяршыня айсберга пад назвай "Віцебск літаратурны". Наш горад з'яўляецца важным пунктам на мапе любога філолага-вандроўніка. Нягледзячы на тое што не працуе Літаратурны музей, горад усё роўна даступны для аматараў мастацкага слова, дзе яны могуць наведаць мясціны, звязаныя з жыццём і працай выбітных літаратараў ●

ВІЦЕБСК ПА ШАБЛОНАХ

ЧАМУ Ў БЕЛАРУСІ БУДУЮЦЬ ТАК, ЯК БУДАВАЛІ 20 І 40 ГАДОЎ ТАМУ

/ АЎТАР: МАРЫЯ РУСАК/

Архітэктар, студэнтка магістарскай праграмы Каралеўская тэхналагічнага ўніверсітэта (Швецыя).

У 2015 г. быў прыняты новы генплан развіцця Віцебска. Тым не менш там ёсць мала новага: падаўжэнне аўтамагістралей, пашырэнне дарог, замена прыватнай забудовы на шматпавярховыя дамы і тыпавыя мікрараёны.

У генплане Віцебска горад працягвае развівацца ва ўсходнім напрамку ўздоўж буйнога транспартнага калідора – Маскоўскага праспекта. Таксама прапануоўваецца пабудаваць новы жылы квартал па вуліцы Караткевіча і развіваць далей раён Білева, дзе будуць створаны чатыры новыя мікрараёны. Зразумела, ёсць яшчэ шмат дэталяў плана, але хіба галоўным яднальным фактарам з'яўляецца абсалютная непрадуманасць жылой прасторы і тыповая забудова, якая не ўлічвае мясцовых культурных, тапаграфічных і іншых асаблівасцяў. Паспрабуем разабрацца, чаму ў Беларусі сёння будуюць так, як 20 і 40 гадоў таму, і чаму большасць раённых гарадоў і рэгіянальных цэнтраў выглядаюць аднолькава ў сваім развіцці.

БЕЛАРУСКІ ВАРЫЯНТ

Хіба адной з галоўных прычынаў шаблонных вырашэнняў з'яўляецца тое, што ўвесь план развіцця Віцебска быў дэталёва распрацаваны Беларускім дзяржаўным на-

РАІЦЬ ЧЫТАЦЬ:

Le Corbusier, "The City of Tomorrow and Its Planning".

Kenneth Frampton, "Critical Regionalism and World Culture".

Lefebvre, "Rhythm Analysis: Space, Time and Everyday Life".

Michel De Certeau, "The Practice of Everyday Life".

Fredric Jameson, "Postmodernism, Or, the Cultural Logic of Late Capitalism".

Jean Baudrillard, "Simulacra and Simulation"; Michel Foucault, "Power".

Віцебск. Жылы дом па вуліцы Савецкай. Фота: darriuss.livejournal.com

вукова-даследчым праектным інстытутам горадабудаўніцтва толькі з невялікай карэктурай ад інстытута "Віцебскграмадзянпраект". БелНДІП горадабудаўніцтва фактычна мае манаполію на фарміраванне горадабудаўнічай палітыкі дзяржавы, і інстытут на сто адсоткаў выконвае распрацоўку ўсёй вертыкалі горадабудаўнічай дакументацыі ў Беларусі. Такім чынам, установа адказвае за комплексныя схемы тэрытарыяльнай арганізацыі, генеральныя планы абласцей, раёнаў, гарадоў і гарадскіх паселішчаў, а таксама за дэталёвыя планы забудовы.

Такая сістэма з'яўляецца нашчадкам савецкай сістэмы моцнага цэнтралізаванага ўрада і, адпаведна, цэнтралізаванай будаўнічай палітыкі. Ні для каго не сакрэт, што ў Мінску выпрабоўваліся новыя архітэктурныя дасягненні да таго, як яны цалкам ўвасобіліся ў Маскве. Сёння Мінск заняў пазіцыю метраполіі – з манаполіяй на ўсе горадабудаўнічыя вырашэнні рэгіёнаў. На сайце БелНДІП горадабудаўніцтва зазначаецца, што з 2007 г., пасля значнай тэрытарыяльнай рэарганізацыі 1970-1980-х гг. і некаторага перапынку, інстытут распрацаваў "больш за 15 схемаў комплекснай тэрытарыяльнай арганізацыі раёнаў Беларусі". Інстытут таксама акрэслівае сваёй галоўнай мэтай не забеспячэнне камфортнага для жыцця асяроддзя, а "забеспячэнне ў развіцці [рэгіянальных гарадоў] пераемнасці і ўстойлівасці на этапах значных сацыяльна-эканамічных пераменаў". Зразумела, што праз такую геаграфічную і канцэптуальную цэнтралізацыю застаецца мала прасторы для індывідуальных вырашэнняў.

Стакгольм. Двары ў спальных раёнах.

ШВЕДСКІ ВАРЫЯНТ

Спецыфіка беларускай горадабудаўнічай палітыкі вызначаецца тым фактам, што ў беларускай дзяржавы ёсць абсалютная манаполія на ўласнасць зямлі. Самы пазітыўны прыклад падобнай сістэмы існуе ў Швецыі, але ў іншай форме, якую варта было б запазычыць і Беларусі. Першы закон аб планаванні гарадоў ужо ў 1907 г. зацвердзіў незалежнасць муніцыпальных і гарадскіх саветаў у падрыхтоўцы планаў развіцця. Цэнтральны ўрад, у сваю чаргу, у 1907 г. мог толькі прапаноўваць, аднак не навязваць змены ў мясцовыя планы, а кожны муніцыпалітэт меў адпаведную адказнасць за рэалізацыю планаў. Такім чынам, гэты закон дазволіў муніцыпалітэтам (ці абласцям) развівацца згодна са сваімі прыярытэтамі, пры гэтым захоўваючы дзяржаўную манаполію на планаванне. Гэты заканадаўчы акт стаў своеасаблівым нарожным каменем паспяховага досведу шведскага гарадскога планавання і развіцця.

Незалежнае муніцыпальнае планаванне з'яўляецца ключавым аспектам мясцовага самакіравання ў Швецыі, і кожны муніцыпалітэт мусіць вырашыць самастойна, як выкарыстоўваць і развіваць сваю зямлю. Шведскае дзяржаўнае кіраванне дэцэнтралізаванае: мясцовыя муніцыпалітэты поўнасцю адказваюць за планаванне, развіццё і прадастаўленне паслуг. Кожны муніцыпалітэт мае жыццяздольную эканоміку і падатковую базы, а таксама поўнасцю здольны забяспечваць адэкватныя сацыяльныя і інфраструктурныя паслугі. Муніцыпальныя планы, якія зацвярджаюцца на мясцовых сходах, адразу маюць прававы статус. Шведскі цэнтральны ўрад можа ўмяшацца ў скрайнім выпадку, напрыклад толькі каб абараніць нацыянальныя інтарэсы, прыродныя рэсурсы або дзяржаўную бяспеку альбо дзеля забеспячэння належнага ўдзелу ўсіх зацікаўленых бакоў.

ШТО РАБІЦЬ

Такім чынам, для больш разумнага планавання абласных цэнтраў і гарадоў Беларусі, варта забяспечыць большую незалежнасць мясцовых урадаў, даць ім магчымасць прымаць рашэнні ў адпаведнасці з мясцовымі прыярытэтамі развіцця. Беларускія вобласці таксама павінны валодаць большай эканамічнай і палітычнай аўтаноміяй, дзейснай падатковай сістэмай, каб мець магчымасць выдаткоўваць сродкі на развіццё. Па вялікім рахунку, аб'ектыўнасць прыняцця мясцовых рашэнняў амаль што немагчымая без выбарнасці мясцовых уладаў. Толькі праз адпаведную персанальную зацікаўленасць у развіцці горада і мясцовасці можна дасягнуць пазітыўных вынікаў, а не праз перайначванне існуючых шаблонаў іншых гарадоў. Пакуль што ў Беларусі мясцовы ўрад выбіраецца толькі намінальна, а пасады кіраўнікоў абласцей, а таксама мясцовых гарвыканкамаў прызначаныя. Выбарнасць уладаў таксама дапаможа ўсталяваць неабходную сістэму checks and balances, у якой мясцовыя ўлады будуць адказваць за прыняцце і выкананне рашэнняў непасрэдна перад жыхарамі горада.

Нялішнім было б пазбавіць БелНДІП горадабудаўніцтва манаполіі на будаўнічую палітыку краіны. У сучасным свеце падаецца амаль немагчымым сцэнар Беларусі, дзе адзін даследчы інстытут рэалізуе ўсе маштабныя праекты.

У існуючай сітуацыі варта даць магчымасць мясцовым праектным інстытутам рэалізаваць свой сцэнар развіцця. Таксама варта задумацца пра пашырэнне рынку планавання, дазволіць прыватным архітэктурным фірмам удзельнічаць у конкурсах і тэндэрах і ў першую чаргу ўвесці канкурэнтныя праектныя ўмовы. Зразумела, вялікай праблемай таксама з'яўляецца падрыхтоўка спецыялістаў. Сёння амаль усе патэнцыйныя ўдзельнікі працэсу навучаюцца ў адным універсітэце ў сталіцы па той самай праграме, што і 40 гадоў таму. Варта дыверсіфікаваць праграму навучання, стварыць філіялы ў іншых гарадах, акрамя Мінска, і пазбавіць горадабудаўнічую адукацыю яе "цэнтральнасці". У Беларусі сёння існуе шмат прафесіяналаў, якія могуць стварыць канкурэнтны рынак з рэалізацыяй аб'ектыўна лепшых і эканамічных праектаў, а не паўтараць старыя і неактульныя вырашэнні.

КУЛЬТУРНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ

БелНДІП горадабудаўніцтва сцвярджае, што падчас працы над генеральнымі планамі ажыццяўляецца "пошук новых архітэктурна-мастацкіх кампазіцый, сродкаў фарміравання ўнікальнага асяроддзя для кожнага горада, сучаснага маштабу забудовы з пераходам да сярэдняга і малапавярховага будаўніцтва". Тым не менш ні для каго не сакрэт, што ў большасці генпланаў Беларусі новая забудова вядзецца па тыпавых праектах МАПІДа, якія экспартуюцца не толькі ў рэгіянальныя цэнтры Беларусі, але нават у "братэрскія" дзяржавы, напрыклад у Венесуэлу. У якасці ўнікальных культурных прыкладаў прыводзяцца праекты рэгенерацыі гістарычных цэнтраў Віцебска, Гродна, Навагрудка, Полацка. Але нават "рэгенерыраваныя" гістарычныя цэнтры сёння выглядаюць аднолькава, пад увагу ўзятыя хіба прастора для пешаходаў і некалькі крамаў. Нават у Віцебску праект аднаўлення цэнтра горада не ўлічвае культурныя і гістарычныя асаблівасці і неабходнасць стварэння "духу месца". Толькі пазбавіўшыся манаполіі цэнтральнага прыняцця рашэнняў, праз шэраг крытычных сацыяльных даследаванняў і прыслухоўваючыся да мясцовых жыхароў і іх патрабаванняў, можна стварыць горад для людзей.

Самая галоўная праблема сённяшніх праектаў БелНДІП горадабудаўніцтва нават не ў іх візуальнай непрывабнасці, а ў поўным ігнараванні стварэння камфортнага жыццёвага асяроддзя і сацыяльных і культурных мясцовых асаблівасцяў. Напрыклад, у раёне Білева ў Віцебску, які павінен далей забудоўвацца шматпавярховымі дамамі, на сённяшні інфраструктура існуе ў вельмі абмежаваным выглядзе без дастатковай колькасці ходнікаў, без паліклінік і дзіцячых садкоў, а недзе і без асфальтаваных дарог. Пакуль Беларусь будзе працягваць будаваць "панэлькі" без ніякага комплекснага разумення сферы паслуг і інфраструктуры, немагчыма казаць пра сапраўднае развіццё беларускіх гарадоў. Пры гэтым ніхто не забараняе карыстацца тыпавымі мадэлямі і тыпавымі гарадскімі блокамі, але ў XXI ст. гэтыя вырашэнні павінны адрозніваца ад вырашэнняў 1960-х гг. Сучасны тыпавы праект павінен мець магчымасць адаптавацца да мясцовасці, тапаграфіі, сацыяльных і культурных асаблівасцяў і мясцовай сферы паслуг. Беларусь не можа працягваць перайначваць старыя праекты, а павінна заняцца пошукам і даследаваннем самага аптымальнага варыянта гарадскога развіцця, беручы пад увагу геграфічныя, дэмаграфічныя і сацыяльныя паказчыкі, адпаведныя нашай краіне і асобна ўзятым мясцовасцям ●

ГАРАДЖАНЕ МОГУЦЬ САМІ

“КІРМАШЫ ПРАЕКТАЎ” АД КАМПАНІІ “БУДЗЬМА БЕЛАРУСАМІ!” ДАПАМАГАЮЦЬ НАСЫЦІЦЬ ГОРАД ПАДЗЕЯМІ

/ АЎТАР:
АЛЕСЬ ЗАМКОЎСКІ /

Віцебскі журналіст і літаратар.

Фота:
Budzma.org,
Vitebsk4Me

У ЧАКАННІ АДНАГО СВЯТА

Горад дае магчымасць. Магчымасць аператыўна вынайсці ідэю, аформіць яе, зрэалізаваць, атрымаць вынікі і на іх аснове выбудаваць наступную ідэю. У трэндзе той, хто не збаіцца, зробіць першы крок, вышукае аднадумцаў. У горадзе для гэтага нашмат больш шанцаў, чым дзе. Сканцэнтраваны асяродак разнастайных ініцыятыў робіць горад добраўзаранай глебай, падрыхтаванай для пасадкі. Прыкладзеш намаганне – і будзе сад! У нашым выпадку – віцебскі.

Ідэі заўжды лётаюць у паветры. То тут, то там. Сабраць іх у адно месца, каб супаставіць і абмеркаваць, – гэта сапраўды было неабходна Віцебску, месту, культура якога найбольш сканцэнтравалася на чаканні, падрыхтоўцы і рэалізацыі аднаго глабальнага масавага свята – фестывалю “Славянскі базар”. У параўнанні з ім іншыя ініцыятывы маюць лакальны і, на жаль, не такі значны характар. Прынамсі, не заўжды з’яўляюцца заўважанымі і дастаткова падтрыманымі ўладамі мясцовага і тым больш рэспубліканскага ўзроўню.

Адным з выпадкаў, калі грамадскасць сама выступіла з прапановай, сталіся “Кірмашы праектаў” кампаніі “Будзьма беларусамі!”. У Віцебску “кірмашовы” рух развіўся паспяхова: пасля старту ў снежні 2012 г. і да сёння адбылося пяць прэзентацый-дыскусій, на якіх было выстаўлена больш за 40 праектаў. Разнастайных, у рознай ступені распрацаваных ідэй, здольных пазітыўна змяніць гарадскую культурніцкую мапу, выявіць усім вядомыя, але не да часу забытыя адметнасці. У многіх ініцыятараў атрымалася зрэалізаваць свае задумы.

ЦЭЛЫ КУФАР ПРАПАНОЎ

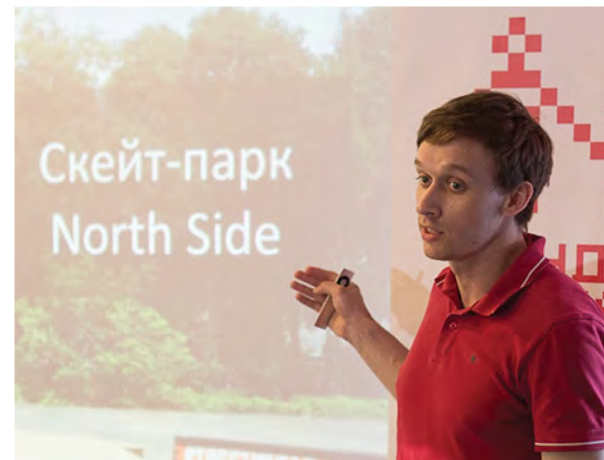
Кіраўнік імпрэзаў, каардынатар кампаніі “Будзьма беларусамі!” па Віцебскай вобласці Уладзімір Булаўскі падняў на паверхню многія каманды разам з ідэямі, якія здаваліся немагчымымі да рэалізацыі. Калі меркаваць па тэматыцы прэзентацый, Віцебск яшчэ раз пацвердзіў сябе горадам мастацтваў, таму што большасць ідэй мела дачыненне да распаўсюджання і падтрымання разнастайных яго відаў.

Фатографы прапаноўвалі зладзіць гарадскую фотасушку і фотазлёт, літаратары – правесці конкурс сучасных беларускіх пісьменнікаў і арганізаваць адкрытую музычна-літаратурную пляцоўку, прадстаўнікі “Віцебскага кінаклуба” – стварыць сайт “Kinaposhuk” і праграму падтрымкі маладых рэжысёраў, тэатралы – адкрыць моладзевы эксперыментальны тэатральны цэнтр Віцебска і Віцебскага раёна. Прыхільнікі мастацтва танца прэзентавалі праекты па папулярызацыі традыцыйных беларускіх і сярэднявечных танцаў, распаўсюду бальнай культуры шляхты, сучасных прагрэсіўных плыняў – адкрыты майстар-клас па соўшал-танцам.

Выявілася і багатая спадчына выяўленчага мастацтва. На “Кірмашах праектаў” было прапанавана аднавіць роспіс сцяны паводле эскіза Малевіча, выдаць каталог прац заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Аляксандра Салаўёва, звярнуць больш пільную ўвагу на даследаванне віцебскай школы канструктывісцкага мастацтва.

Найменшай папулярнасцю, на жаль, карысталася сфера турызму. Ідэя па стварэнні інфармацыйнага гіда Віцебска выглядае даволі перспектыўнай, тым больш што ў абласны цэнтр з кожным годам прыязджае дастаткова многа студэнтаў-замежнікаў, ды і падчас “Славянскага базару” вельмі шмат гасцей з іншых краін. Іх усіх варта далучаць да гарадской культуры і нават даваць ім магчымасць удзельнічаць у яе развіцці.

Даволі арыгінальныя ідэі былі сярод асветніцкіх праектаў. Напрыклад, азбука-саматканка для дашкольнікаў і іх бацькоў – мастачка Святлана Бараноўская прапаноўвала ў гульнёвай форме далучаць маленькіх віцяблян да вывучэння беларускага альфабэта. Або кавярня-чытальня “Бульбарыум”, якая спалучыла б музей і кавярню і мела на мэце перайначыць разуменне такой мянушкі прадстаўнікоў беларускай нацыі, як “бульбашы”. Цікавымі былі ідэі адкрыцця клуба настольных гульняў і пунктаў вулічнага буккросінгу.

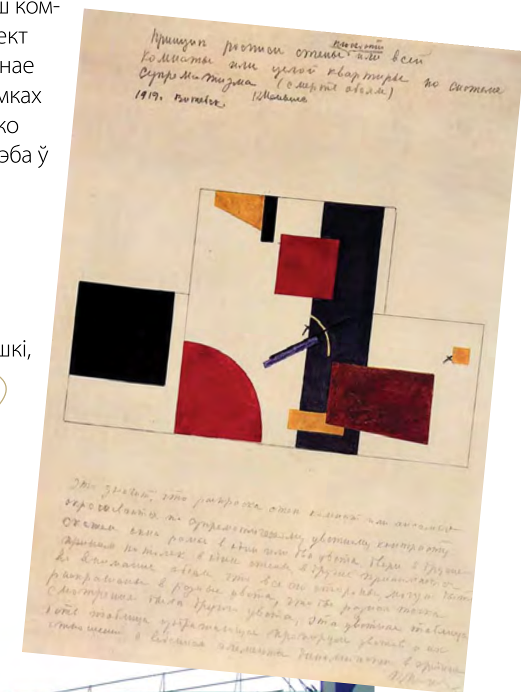

Найбольш цікавымі і разам з тым найбольш складанымі сярод іншых кірмашовых з’яўляліся канцэптуальныя ідэі па ўдасканаленні гарадской ідэнтычнасці. Праект “Арт-Афіша”, дзе магло б анансавацца абсалютна ўсё, што робіцца ў горадзе, – ад цырымоніі ўзнагароджання найлепшага пад’езда да канцэрта “Металікі” ў Амфітэатры, зрэалізаваць магчыма нават у якасці мабільнага дастасавання. А вось ідэя стварэння “Клуба арганізатараў” як адукацыйнай і камунікацыйнай пляцоўкі для маладых і прафесійных арганізатараў патрабуе абагульненага падыходу. Як і праект “Дыскусійны клуб” – афлайнавае дыскусійнае месца для людзей сярэдняга ўзросту. Найбольш комплексным і складаным выглядае праект “Брэндынг горада Віцебска”. Яго якаснае вырашэнне наўрад ці магчымае ў рамках грамадскай ініцыятывы, але добра ўжо тое, што шырока была агучаная патрэба ў фармаванні віцебскага вобраза.

НЯПОЎНЫ СПІС ЗРОБЛЕНАГА

З мастацкіх прапаноў часткова была рэалізаваная ідэя гарадской фотасушкі, а паўнавартасна – мурал паводле эскіза Казіміра Малевіча “Смерць шпалерам!”, які рабіў Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва. Размешчаны ўпершыню на тарцах будынкаў на

Казімір Малевіч (1879-1935), «Смерць шпалерам!», эскіз.

рагу вуліц Леніна і Праўды да 1 мая 1920 г., ён аднаўляўся тры разы. Да 1040-годдзя Віцебска – чацвёрты, дзякуючы падтрымцы "Кірмаша праектаў" і фінансавай дапамозе віцебскіх гарадскіх уладаў. Выява, якая ўваходзіць ва ўсе каталогі авангарднага мастацтва ХХ ст., ізноў з'яўляецца адным з сімвалаў Віцебска.

Даволі паспяхова прайшлі гістарычныя праекты. Супольнасць "Таямніцы Віцебска" апублікавала 24 навукова-папулярныя артыкулы на сайце "Vitebsk4.me" ў межах серыі "Віцебск: папулярнае мінулае", а таксама надрукавала паштоўкі паводле гэтых тэкстаў. Дзякуючы падтрымцы прадпрымальнікаў атрымалася выдаць наклад плакатаў з выявай віцебскіх замкаў XIV ст. паводле карціны Ігара Дурава.

больш значных вынікаў стаў выпуск дыска з запісамі спеваў і казак для дзяцей. Наступным крокам праекта мусіла быць яго пашырэнне да новага фармату openair, што патрабавала больш высокага ўзроўню арганізацыі і новых прывабных ідэй. На жаль, гэты крок так і не быў зроблены, хоць і заяўляўся на адным з кірмашоў.

Не абмінулі і спартовую тэматыку. Відовішчны турнір па футбольным фрыстайле "Вежа" прайшоў якраз на адной з сустрэчаў. Турнір па футболе сярод аматарскіх камандаў нарэшце адбыўся на беразе Віцьбы. Вельмі актыўна на "Кірмашах праектаў" праяўляліся ідэі ўсемагчымых фестываляў, напрыклад Фестываль вулічнай музыкі або Фестываль паветраных змеяў, потым паспяхова зрэалізаваны ў выглядзе "Свята ветру".

Варта адзначыць, што большасць "гандляроў" праектамі мелі непасрэдныя адносіны да сферы, у якой прэзентаваліся. Большасць з іх давялі простую думку: "Нам складана перашкодзіць – нам лёгка не дапамагчы". Прадстаўнікі гарадской адміністрацыі ветліва ўдзельнічалі амаль ва ўсіх кірмашах, раілі, выказвалі меркаванні ў межах дзяржаўнай палітыкі, шмат у чым аказвалі арганізацыйную падтрымку, а часам і матэрыяльную. Найбольш заўважны прыклад такога ўзаемадзеяння – уключэнне шэрага падзей з "Кірмаша праектаў" у праграму Дня горада ў 2015 г. Гараджане наведвалі мастацкі маркет "Барадулінкі", гарадскую фотасушку, кінапаказ кароткаметражак, "Спеўны сход".

Ігар Дураў. Графічная рэканструкцыя віцебскіх замкаў.

Віцебск. Спеўны Сход на Дзень горада.

Вядомы краязнаўца і гісторык Мікалай Півавар зрэалізаваў ідэю велаэкскурсій па ваколіцах Віцебска і, у прыватнасці, пасёлка Лужасна. Велатурызм мог бы нямала дапамагчы мясцоваму турызму быць у трэндзе і прывабіць моладзь.

Адным з самых яркіх стаў праект сустрэчсемінараў для маладых бацькоў "Забаўлянкі для Янкі". Задуму здзейснілі сябры студэнцкага этнаграфічнага таварыства "Поўнач" на чале з Ганкай Краўчанкай. Маладыя аматары традыцыйнай культуры вучылі татаў і мам, што такое слінгі і як іх традыцыйна завязваць, як сустракаць вясну, каб дзеткам было весела, праводзілі майстар-класы па выцінанках і спевах калыханак-забаўлянак, стваралі казачны лялечны тэатр. Адным з най-

"Кірмашы праектаў" далі віцяблянам магчымасць праідэнтыфікаваць сябе з горадам, асучасніць традыцыі, ажывіць іх сённяшнімі методыкамі і тэхналогіямі, зварухнуць асноўную частку культурнай грамадскасці, далучыць да стварэння імя Віцебска. Гэта як рухавік – калі яго прывесці да ладу, запусціць і ў час падсілкаваць, то можна і не спыняць. А каб не перагрэўся і дацягнуў да выканання зорных мэтаў – сілкаванне павінна быць разнастайным і здаровым ●

ВІЦЕБСКАЯ МАГДЭБУРГІЯ

ДАЎНЯЯ ГІСТОРЫЯ ВІЦЕБСКАГА ГАРАДСКОГА САМАКІРАВАННЯ

/ АЎТАР: МІКАЛАЙ ПІВАВАР /

Гісторык і краязнаўца, кандыдат гістарычных навук.

Афіша 2016 г. на серыю мерапрыемстваў, прымеркаваных да даты надання гораду магдэбургскага права

У аснове сістэмы самакіравання паўсюль і заўсёды стаяла абшчына. Яна вырашала найбольш важныя пытанні гарадскога жыцця: прымала рашэнні, якія датычылі ўсіх мяшчанаў, кантралявала дзейнасць органаў гарадскога самакіравання, чыніла суд. Усе члены абшчыны – гэта свабодныя ўласнікі. Яны мелі палітычныя правы, якія дазвалялі ім браць удзел у дзяржаўнай дзейнасці. (Таму, напрыклад, грэчаскі поліс называюць грамадзянскай абшчынай.)

У полісе зарадзілася ўнікальная рыса грэчаскай і антычнай цывілізацыі – дэмакратыя. Прычынай гэтаму былі кліматычныя, геаграфічныя, сацыяльныя асаблівасці Балканаў. Грамадзянская абшчына – зародак сучаснай грамадскай супольнасці. Тут выспелі, нарадзіліся і замацаваліся незвычайныя для старажытнасці ўзаемакарысныя адносіны грамадства і дзяржавы, у роўнай меры патрэбныя адно аднаму. Забяспечвалі не народны сход і прынцып выбарнасці ўлады.

Горад – гэта месца, дзе людзі жывуць, працуюць, адпачываюць. Актыўны ўдзел у гарадскім самакіраванні павінны пазітыўна ўплываць на яго развіццё. Прычым адваротная і зваротная сувязь: актыўны ўдзел у жыцці горада спрыяе фарміраванню свядомай грамадзянскай пазіцыі не толькі на мясцовым, рэгіянальным, але і на нацыянальным узроўні. ***Самакіраванне ў любой форме – магдэбургіі альбо школьнага парламента – гэта выклік.*** Гэта выдатная магчымасць жыць сваім розумам, але і адказнасць – калі нешта не атрымаецца, то гэта твая віна, на тваёй адказнасці. Толькі ад актыўнасці грамадзянаў залежыць павышэнне якасці жыцця ці яго заняпад, сацыяльныя ўмовы, узровень карупцыі.

* * *

Права на самакіраванне на ўзор германскага гарадскога права было нададзенае Віцебску ў 1597 г. Але чаму Віцебск атрымаў яго на 200 гадоў пазней за Брэст, які з беларускіх гарадоў атрымаў яго першым?

А дужа і не трэба было. Самакіраванне ў некаторых гарадах з'явілася на Беларусі раней за магдэбургію. Так, полацкае веча было самакіраваннем беларускага ўзору. Віцебскія мяшчане здаўна карысталіся мясцовым земскім правам, асноўныя нормы якога былі змешчаны ў Віцебскім земскім прывілеі. У сярэдзіне XVI ст. на яго аснове была створана адзіная свайго кшталту ў Вялікім Княстве Літоўскім сістэма саслоўных правоў мяшчанства – віцебскае гарадское права. Такія самыя правы атрымалі некаторыя іншыя гарады Падзвіння: Сураж, Ула.

Віцебская ратуша – адна з нямногіх, якія захаваліся ў "магдэбургскіх" гарадах Беларусі. На малюнку яе выгляд у XVIII ст. Графічная рэканструкцыя Віктара Барысенкава

РАІЦЬ ЧЫТАЦЬ:

Макараў М. Ад пасада да магдэбургіі: прававое становішча насельніцтва местаў Беларускага Падзвіння ў XIV – першая палове XVII ст. Мінск, 2008.

Цітоў А. Геральдыка беларускіх местаў. Мінск, 1998.

Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 2 т. Мінск, 2005.

Наданню Віцебску магдэбургскага права садзейнічалі некалькі абставінаў. Сярод іншых у горадзе існавалі дзве групы мяшчанства – конныя і паспалітыя. У 1592–1593 гг. паміж імі здарыўся канфлікт. Пасля яго завяршэння адносіны паміж мяшчанамі працягвалі заставацца вельмі напружанымі, што адбівалася на кіраванні горадам. Выхадам з гэтай складанай сітуацыі і стала наданне Віцебску магдэбургскага права.

Лепш за ўсіх пра гэта напісаў вядомы гісторык-медыевіст Максім Макараў. Яго ная дысертацыя і кніга[1] прысвечаны розным аспектам развіцця сярэднявечнага Віцебска.

Сучасны герб Віцебска адсылае да таго, які быў зацверджаны разам з магдэбургскім правам.

* * *

Тэрмін "магдэбургскае права" (ці "майдэборскае", "нямецкае", "інфлянцкае", "тэўтонскае") паходзіць ад збору правоў горада Магдэбург XIII ст. Кодэкс дзейнічаў у гарадах Усходняй Германіі, Усходняй і Цэнтральнай Еўропы. У Вялікім Княстве Літоўскім права пачало распаўсюджвацца пад заходнім уплывам і найперш Кароны Польскай. Магдэбургскае права ў ВКЛ мела свае асаблівасці. Вылучаюцца некаторыя рэгіянальныя цэнтры, якія выступалі ў якасці гарадоў-узораў для іншых. Такімі былі, напрыклад, Берасце, Гародня, Орша.

Якую структуру фармавала магдэбургія ў местах? На чале горада стаяў войт, а ў яго адсутнасць – лантвойт. Войт узначальваў апарат, які складаўся з бурмістраў, радцаў, лаўнікаў. Усе разам яны ўтваралі магістрат, які знаходзіўся ў адмыслова ўзведзеным будынку – ратушы. Пасады былі часовыя, і гараджане выбіралі іх штогод. Пры заступленні на пасаду сябры магістрата прыносілі прысягу гораду.

Магістрат меў прадстаўнічую, фіскальную, распарадчую, судовую, натарыяльную функцыі. Ён адказваў за добраўпарадкаванне тэрыторыі горада, збіраў і размяркоўваў гарадскія падаткі, распараджаўся гарадской маёмасцю, вызначаў парадак гандлю, бараніў правы горада і гараджанаў, дзейнасць рамесніцкіх і гандлёвых аб'яднанняў (цэхі, гільдыі, брацтвы), адказваў за абарону горада.

Першым горадам, які атрымаў магдэбургскае права на Беларусі, быў Берасце, гэта адбылося ў 1390 г. З найбольш значных гарадоў варта згадаць наступныя: Гародня – 1496, Полацк – 1498, Менск – 1499, Дзісна – 1569, Магілёў, Мазыр – 1577, Пінск – 1581, Нясвіж – 1586, Віцебск – 1597, Друя – 1618, Орша – 1620, Бешанковічы, Талачын – 1634[2].

Аўтар артыкула падчас экскурсіі "Магдэбургскі Віцебск" 17 сакавіка 2016 г. Фота: www.vk.com/event116311414

Віцебская ратуша. Сучасны выгляд. Графічная рэканструкцыя Віктара Барысенкава.

Гарады дзяржаўнага падпарадкавання маглі атрымаць магдэбургскае права адпаведна з прывілеем вялікага князя літоўскага (пасля 1569 г. – караля польскага і вялікага князя літоўскага). У прыватнаўласніцкіх гарадах, якія часцей належылі буйным шляхціцам – магнатам, прывілей на наданне права мог падпісаць уладар горада.

* * *

Навошта беларускім гарадам вылучалі правы? Прычын было шмат, вось некаторыя з іх:

- самастойнасць заахвочвала мяшчанаў да развіцця;
- права на самакіраванне магло быць узнагародай жыхарам за іх заслугі;
- існавала патрэба ў тым, каб развіваць пакуль эканамічна слабыя, але перспектыўныя рэгіёны;
- ажывіць стратэгічна значныя рэгіёны пасля вайны, голаду і інш.

З увядзеннем магдэбургскага права жыхары вызваляліся з-пад улады ваяводаў, старастаў, дзяржаўцаў. Уся ўлада перадавалася да органаў гарадскога самакіравання. На тэрыторыі горада адмянялася дзейнасць мясцовага права і ўводзіліся нормы магдэбургіі. Хоць нормы звычаёвага права заставаліся, калі яны не супярэчылі нормам магдэбургскага. У гэтым і была адна з асаблівасцяў беларускай мадэлі магдэбургскага права. Тут адначасова дзейнічалі заходнія нормы, статут ВКЛ і нават звычаёвае права. ***Ёсць прыклады, калі жыхары горада штрафы спаганялі паводле Статута ВКЛ, бо ў ім яны былі вышэйшыя, чым па нормах магдэбургскага права, а пакаранні, якія па магдэбургскім статуце былі больш жорсткія, прымянялі па мясцовым праве, якое было менш цяжкім.***

У даход горада перадаваліся падаткі ад крам, ятак, васкабойняў, гасцінных бровараў, лазняў, важняў і інш. Мяшчане атрымлівалі эканамічныя льготы, вызваляліся (у межах свайго горада) ад платы гандлёвых падаткаў. Хоць у межах горада працягвалі існаваць юрыдыкі – тэрыторыі, якімі прыватным чынам валодалі шляхціцы і дзе нормы магдэбургіі не дзейнічалі. На Беларусі магдэбургскае права ліквідавалася з далучэннем земляў да Расійскай імперыі ●

[1]Макараў М. Ад пасада да магдэбургії: прававое становішча насельніцтва местаў Беларускага Падзвіння ў XIV – першая палове XVII ст. – Мінск: Экаперспектыва, 2008. – 248 с.

[2]Доўнар, А. Магдэбурскае права // Вялікае Княства Літоўскае: энцыклапедыя: у 2 т. – Т. 1. – Мінск: БелЭн, 2006. – С. 241-242

ТУРЫСЦКІ ЭКСПАРТ ВІЦЕБСКА: УСХОД І ЗАХАД

ВЫБУХОВАЯ ПЛЫНЬ РАСІЙСКІХ ТУРЫСТАЎ МОЖА БЫЦЬ НЯДОЎГАЙ, І ЎЖО ЗАРАЗ ТРЭБА ВЫБУДОЎВАЦЬ МАДЭЛІ ПРАЦЫ З ІНШЫМІ КІРУНКАМІ

/ АЎТАР: АЛЯКСАНДР МІНІН/

Гід-міжнароднік, дырэктар турагенцыі "Bel Baltic Travel".

Віцебск – старажытны горад на поўначы Беларусі. Ён з даўніх часоў меў і мае вялікую ролю ў развіцці рэгіёна. Гэтае места, як магніт, прываблівала сваёй талерантнасцю да розных канфесій і культур, давала прытулак і магчымасці займацца сваёй справай, пускаць глыбокія карані. Гэта, у сваю чаргу, заклала падмурак для разнастайных багаццяў, якія сёння выкарыстоўваюцца ў мясцовай турыстычнай сферы.

Міжнародны турызм з'яўляецца адной з самых дынамічных галін сусветнай эканомікі. Паводле дадзеных Сусветнай рады па турызме і падарожжах, унёсак галіны ў сусветны ВУП набліжаецца да 10 %. Яна абганяе, да прыкладу, хімічную прамысловасць (8,6 %) і аўтапрам (7 %). Акрамя непасрэдных выдаткаў на пражыванне і транспарт, турыст стымулюе розныя ўскосныя галіны – ад гандлю да сельскай гаспадаркі. Кожнае 11-е

РАІЦЬ ЧЫТАЦЬ:

Відэалекцыя Уладзіміра Ткачэнкі "Экскурсія па прафесіі гіда" http://youtu.be/kYQOZuVgbos

Тэлеперадача "Вечерний Витебск" (219 выпуск, 20.11.2015) па тэме "Як зрабіць гісторыю цікавай і даступнай для ўсіх" https://youtu.be/EL8L_7C3fMo

Віцебскі алфавіт: Трыццаць дзве адметнасці нашага горада. Пад рэд.: Раман Воранаў. Віцебск: Vitebsk4Me, 2015. http://www.publicrepublic.info/system/files/VitebskABC.pdf

працоўнае месца на планеце так ці інакш залежыць ад турызму. Яго доля ў сусветным экспарце складае 5,4 %, а ў экспарце паслуг дасягае 30 %. Такія лічбы не могуць не ўражваць. Але яны амаль не датычацца нашай краіны.

* * *

Развіцце турыстычнай сферы ў Беларусі знаходзіцца на пачатковым узроўні. У краіне з ёй звязана кожнае 59-е працоўнае месца. Варта адзначыць, што ў апошнія гады Беларусь стала больш прывабнай для адпачынку, усё часцей мы чуем мовы іншых народаў свету ў Мінску, але як зацікавіць турыстаў прыехаць у іншыя гарады, чым прывабіць іх і як прадставіць свой горад?

Віцебск – гэта мультыкультурны феномен, які можа быць цікавы госцю з розных краін. Паводле дадзеных "Travel.ru", у 2015 г. ён увайшоў у топ-10 гарадоў, якія наведалі расійскія турысты ў краінах – сябрах СНД. Чаму горад такі актуальны для грамадзяніна Расійскай Федэрацыі?

Геаграфічная блізкасць. Віцебская вобласць мяжуе на захадзе і паўночным захадзе з Літвой і Латвіяй, на ўсходняй поўначы і ўсходзе – з Расіяй.

Зручная камунікацыя. Асноўныя транзітныя патокі цягнікоў і аўтобусаў з Санкт-Пецярбурга ў Беларусь і далей ва Украіну і Заходнюю Еўропу праходзяць праз Віцебск. Праз горад ідзе штодзённы цягнік Полацк – Масква – Полацк. Міжнародная траса Масква – Брэст – Варшава пралягае за 70 км ад горада. Дарогу ў Літву і Латвію праз Віцебск часта выбіраюць кіроўцы з РФ дзякуючы лепшым дарогам і не вельмі загружаным памежным пераходам. Рэгулярныя аўтобусныя маршруты ладзяцца мясцовымі турыстычнымі кампаніямі і прыватнымі перавозчыкамі.

Блізкія падзеі ў гісторыі. Перыяд Кіеўскай Русі шырока адлюстраваны ў расійскіх падручніках. Агульныя падзеі, княжацкія карані даюць падставу для паспяховай міфалагізацыі вобразаў, якія выкарыстоўваюцца для прыцягнення ўвагі турыста. У горадзе шмат аб'ектаў нерухомай спадчыны, звязаных з перыядам знаходжання ў складзе Расійскай імперыі. Віцебскія турагенцы ў працы з расіянамі часта робяць націск на тэму Вялікай Айчыннай вайны, хоць, трэба сказаць, у Віцебску няма вялікіх і знакамітых мемарыяльных аб'ектаў, як у Брэсце ці Мінску, таму па гэтай тэматыцы горад застаецца перыферыйным пунктам у падарожжах па Беларусі.

Гісторыя Праваслаўнай царквы і стараверcaptaў. У Віцебску аднаўляюцца храмы, якія былі знішчаныя ў савецкі час, і яны актыўна выкарыстоўваюцца ў экскурсійных маршрутах. Як да спецыфічнага феномена Віцебскага рэгіёна, апошнім часам расце цікаўнасць да стараверцаў, якія збягалі з Расіі і знаходзілі прытулак на нашых землях у час Рэчы Паспалітай.

Культурныя падзеі. Флагманам у гэтай галіне з'яўляецца фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску", які мае ўжо 25-гадовую гісторыю і праводзіцца ўлетку. Галоўнай мовай фестывалю з'яўляецца руская, а гэта, у сваю чаргу, адбіваецца на складзе ўдзельнікаў і таксама наведвальнікаў форуму.

Асобы. Віцебск прываблівае мастакоў, музыкаў і творчых асобаў. Сярод іх шмат добра вядомых шараговым грамадзянам РФ. У горадзе захаваліся мясціны, звязаныя з Маркам Шагалам, Казімірам Малевічам, Іллёй Рэпіным, Маркам Фрадкіным і іншымі.

Безбар'ернасць. На мяжы паміж Беларуссю і Расіяй адсутнае візавы рэжым, а Віцебск і Масква цяпер знаходзяцца ў адным часавым поясе.

Ідэалогія. Паводле апошніх апытанняў, сярод расійскага насельніцтва самай "сяброўскай" краінай былога СССР расіяне лічаць менавіта Беларусь, што дае падставу ствараць неблагі імідж турыстычнай сферы.

* * *

Варта разумець, што сённяшняму выбуховападобнаму росту візітаў усходніх турыстаў у Віцебск у першую чаргу садзейнічае эканамічны спад у краіне-суседцы. Ва ўмовах значнага зніжэння курса расійскага рубля і эканамічнага крызісу Беларусь, у тым ліку і памежны Віцебск, робяцца больш прывабнымі для наведвання жахарамі еўрапейскай часткі Расійскай Федэрацыі.
За 2015 г. колькасць зваротаў расійскіх турыстычных кампаній да турфірмаў Віцебска павялічылася ў некалькі разоў.

Цалкам верагодна, што рост такой зацікаўленасці да Беларусі будзе часовай з'явай, пакуль не нармалізуюцца стасункі паміж Расіяй і заходнімі краінамі і дабрабыт суседзяў не пачне паляпшацца. У сувязі з гэтым ёсць нялішнім развіваць мадэлі працы з гасцямі з захаду, поўначы і поўдня. Палітыка моцна ўплывае на развіццё турыстычнай сферы. З адменай санкцый у дачыненні да Беларусі і паляпшэннем візавага рэжыму трэба засяродзіцца на тым, што цікава ў Віцебску для грамадзянаў і з іншых еўрапейскіх дзяржаў.

"Настальгія" па СССР. Розныя праявы былой савецкай дзяржавы, у якой жылі і літоўцы, і беларусы, і латышы, сёння найлепш захаваліся на Беларусі. У Віцебску ёсць тое, чаго больш не ўбачыш у Вільні ці Рызе. Але гэта цікава і для іншых жыхароў Еўрасаюза.

Блізкія падзеі ў гісторыі. Агульнае мінулае, звязанае з часам Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, цікавае для турыстаў з Літвы, Польшчы і Украіны – краін з агульнай колькасцю насельніцтва ў 83,5 млн чалавек. Віцебск мае сваю частку ў гэтай гісторыі, напрыклад звязаную з князем Альгердам, калі горад стаў неглалосны сталіцай ВКЛ, альбо з тэмай магдэбурскага права, якое яднае вялікую колькасць гарадоў Цэнтральна-Усходняй Еўропы. Моцная роля ракі Дзвіны ў мінулым спрыяе цікавасці з боку Швецыі, а па "Віцебску латышскім" хапае інфармацыі для асобнага турыстычнага маршрута. У 2000-х гг. спецыяльны праект "Панарама Дзвіна / Даўгава" мусіў узмацніць турыстычныя стасункі паміж Швецыяй, Беларуссю і Латвіяй. Вялікая роля ў гэтым адводзілася Віцебску, але эфекты з той дзейнасці сёння кепска праглядаюцца.

Блізкія з'явы ў культуры і мастацтве. Агульнаеўрапейскі культурны кантэкст уплываў на Віцебск з часоў Сярэднявечча. Гэта і замкавае будаўніцтва, і архітэктура барока, і дзейнасць асобаў накшталт Іераніма Пражскага альбо Іосіфа Фантана. Мастацтва ў ХІХ і пачатку ХХ ст. насычана вялікімі імёнамі, якія на слыху ва ўсім свеце і цяпер могуць выкарыстоўвацца як візітная картка Віцебска: Марк Шагал, Восіп Цадкін, Казімір Малевіч, Эль Лісіцкі.

Традыцыі рэлігійнай талерантнасці і шматкультурнасці. Віцебск быў месцам для пражывання людзей розных этнасаў і веравызнанняў. Кангламерат жыхароў з рознымі поглядамі і адрознай веры існаваў і развіваўся шмат стагоддзяў, дэманструючы жыццяздольнасць ідэі, якая сёння ляжыць у падмурку як Еўрапейскага саюза, так і ўсяго цывілізаванага свету.

Турысту цікава сустракаць тое, што "падобнае", але індустрыя таксама будуецца на новых уражаннях, на тым, што "адрознае". Асобным кірункам у развіцці турыстычнага патэнцыялу Віцебска можа быць элементарная гастранамічная мапа, якой, на жаль, сёння ў горадзе няма. І тут няма аніякай розніцы, адкуль прыязджае госць: яго, натуральна, будуць цікавіць стравы беларускай кухні. Тым больш калі гэта не кухня з усёй краіны, але і асаблівасці гастраноміі рэгіёна. Цяпер кожная кавярня ці рэстарацыя ў горадзе павінна абавязкова мець старонку з нацыянальных страў, але вельмі часта відаць, што яна зробленая для адпіскі і рэдка адпавядае патрабаванням наведвальнікаў з густам.

* * *

Прыведзеныя тут разважанні маюць базуюцца на шматгадовай працы з турыстамі розных краін і кантынентаў, якія прыязджалі ў Віцебск, і мусяць дапамагчы ўявіць, у якіх кірунках можа развівацца турызм у абласным цэнтры на поўначы Беларусі. Відавочна, што ажыццяўленне гэтых назіранняў можа адбывацца пры спрыянні дзяржавы, цесным ўзаемадзеянні грамадскіх і неграмадскіх арганізацый, а таксама камерцыйных устаноў і, зразумела, турыстычных фірмаў, якія больш за ўсіх павінны быць зацікаўленыя ў развіцці ўнутранага рынку ●

ГРАМАДЗЯНСТВА АСОБАЎ, ЯКІЯ СПЫНЯЛІСЯ Ў ГАТЭЛІ "ЛУЧОСА" (ВІЦЕБСК) У 2015 г.

Краіна	Колькасць асобаў
Аўстрыя	19
Беларусь	7528
Бельгія	8
Балгарыя	3
Вялікабрытанія	57
Германія	163
Грузія	10
Данія	8
ЗША	16
Ізраіль	18
Італія	63
Казахстан	38
Кітай	76
Латвія	119
Літва	149
Нідэрланды	15
Польшча	180
Расія	5436
Турцыя	81
Украіна	328
Фінляндыя	5
Францыя	18
Чэхія	42
Швейцарыя	22
Швецыя	16
Эстонія	95
Іншыя краіны па-за СНД	252
Краіны СНД, акрамя Беларусі, Казахстана, Расіі і Украіны	105
Агулам	**14870**

ЦЫТАТНІК

СТЕПАН СТУРЕЙКО:

"Наследие кажется нам самым стабильным элементом культуры. Это не так. Нельзя до конца изучить памятник, полностью сохранить и окончательно интерпретировать его."
"Апофеозом стало объявление намерения возвести в Витебске никогда не существовавший там полоцкий (!) Софийский собор, каким он был в XI в. Притом не известно точно, как он выглядел."

***

МАРЫЯ РУСАК:

"Спецыфіка беларускай горадабудаўнічай палітыкі вызначаецца тым фактам, што ў беларускай дзяржавы ёсць абсалютная манаполія на ўласнасць зямлі."
"Нават "рэгенерыраваныя" гістарычныя цэнтры сёння выглядаюць аднолькава, пад увагу ўзятыя хіба прастора для пешаходаў і некалькі крамаў."

***

ВИКТОРИЯ ДАШКЕВІЧ:

"Но самое главное – положительный опыт показал: горожане могут и должны участвовать в принятии решений […] относительно организации отдыха в городских зеленых зонах."

***

КАСЯ ВАСИЛЬКОВА:

"Профессиональных художников мало, а студенты художественных специальностей из витебских университетов – народ ветреный. И, главное, они покидают Витебск при первой возможности."

***

ЯЎГЕН КАЛБОВІЧ:

"Гэта сучасная цэгла аднаго колеру, а ў XIX ст. кожная сцяна мела сваё аблічча, таму што была зробленая з цаглінак абпалу рознай ступені. У гэтым і выяўляецца мастацтва рэстаўратара, яго досвед у аднаўленні першапачатковага характару каляровага вырашэння сцяны."

***

СТАНІСЛАЎ ВАЛУЙ:

"Маляўнічасці віцебскага барока дадае мясцовы ландшафт, утвораны пагоркамі і высокім берагам Дзвіны. Такім чынам дамінанты ўтвараюць у Віцебску неверагодна прыгожы сіці-лайн [...] "

***

МІКАЛАЙ ПІВАВАР:

"У гэтым і была адна з асаблівасцяў беларускай мадэлі магдэбургскага права. Тут адначасова дзейнічалі заходнія нормы, статут ВКЛ і нават звычаёвае права."

***

АЛЯКСАНДР МІНІН:

"Асобным кірункам у развіцці турыстычнага патэнцыялу Віцебска можа быць элементарная гастранамічная мапа, якой, на жаль, сёння ў горадзе няма."

***

РАМАН ВОРАНАЎ:

"Для гарадоў без магутнай вытворчасці і пляжна-горнага адпачынку лагічнае выйсце ў развіцці малога і сярэдняга бізнесу, IT-сферы, крэатыўных індустрый. Можа будзе нечаканасцю, але ў Віцебску яно неяк так і рухаецца."

ЗМЕСТ

Нумар рыхтавалі:

Зміцер Гаўрусік — ідэя нумара

Раман Воранаў — рэдактар нумара

Юля Янюк-Казлоўская — макет

Васіль Явід — дызайн, вёрстка

У нумары выкарыстаныя фотаздымкі:

www.google.com

Фота на вокладцы
Аляксандра Веледзімовіча (2015).

Тыраж:
299 особнікаў
Надрукавана на ўласнай тэхніцы
Распаўсюджваецца бясплатна
Травень, 2016
Мінск

E-mail:
gtalmanach@gmail.com

VITEBSK4.ME